

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่อง การใช้คำคล้องจองเพื่อพัฒนาความสามารถทางการพูดของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและเสนอผลการศึกษาค้นคว้าดังต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษา
 - 1.1 ความหมายและความสำคัญของภาษาของเด็กปฐมวัย
 - 1.2 แนวคิดและทฤษฎีพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย
 - 1.3 ภาษาของเด็กปฐมวัย
 - 1.4 แนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย
 - 1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการภาษาของเด็กปฐมวัย
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพูดของเด็กปฐมวัย
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญของการพูดของเด็กปฐมวัย
 - 2.2 พัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัย
 - 2.3 ความสามารถทางการพูดของเด็กปฐมวัย
 - 2.4 แนวทางและบทบาทของครูในการส่งเสริมพัฒนาการทางการพูดของเด็ก
 - 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพูดของเด็กปฐมวัย
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจอง
 - 3.1 ความหมายและความสำคัญของคำคล้องจอง
 - 3.2 ประเภทของคำคล้องจอง
 - 3.3 การใช้คำคล้องจอง
 - 3.4 กระบวนการและขั้นตอนจัดกิจกรรมคำคล้องจอง
 - 3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำคล้องจอง

ปฐมวัย

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษา

1.1 ความหมายและความสำคัญของภาษา

1.1.1 ความหมายของภาษา

ภาษา เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพื่อแสดงถึงความต้องการ ความรู้สึก และการเข้าใจผู้อื่น โดยนักการศึกษาได้ให้ความหมายของภาษาไว้ ดังนี้

พระยาอนุมานราชธน (2513: 23 อ้างถึงใน หรรษา นิลวิเชียร 2535: 201) ได้ให้ความหมายของภาษาไว้ว่าภาษา คือ วิธีที่มนุษย์แสดงความรู้สึกในใจ เพื่อให้ผู้ที่ตนต้องการให้รู้ได้รู้ จะเป็นเพราะต้องการบอกความในใจที่นึกไว้ หรือระบายความในใจที่นึกไว้ หรือระบายความในใจที่อัดอั้นอยู่ให้ปรากฏออกมาภายนอก โดยใช้เสียงพูดที่มีความหมายตามที่ได้ตกลงรับรู้กัน ซึ่งมีผู้ได้ยินรับรู้และเข้าใจ ภาษาคือเครื่องมือที่ใช้สื่อสารถ่ายทอดความคิดจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ความคิดจะถ่ายทอดกันได้ โดยที่ผู้ส่งสาร และผู้รับสารรู้ระบบของภาษาที่เรียกว่า ไวยากรณ์ (นววรรณ พันธุเมธา 2534: 1) ภาษาเป็นสัญลักษณ์ สื่อสารที่ต้องใช้ให้เหมาะกับเรื่องที่ต้องการสื่อสาร เด็กปฐมวัยเริ่มรู้จักสัญลักษณ์แบบต่างๆ ได้แก่ ภาษา ศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว ร่างกาย ละคร และคณิตศาสตร์ ซึ่งสามารถใช้สื่อความคิดและเด็กเริ่มรู้จักใช้กฎเกณฑ์ รู้จักเลือกสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับเสนอความคิดเห็นของแต่ละเรื่อง โดยใช้สัญลักษณ์หลายแบบผสมผสานหรือสลับกันไป (บุษบง ดันติวงศ์ 2535: 46-47) ภาษา คือ ถ้อยคำ วาจาที่กล่าวเป็นเสียงมนุษย์เปล่งออกมาต่อเนื่องกันโดยอวัยวะออกเสียงให้คนอื่นรับฟัง (เปลื้อง ณ นคร 2540: 620-621) การแสดงความรู้สึกและความคิดของบุคคล และแสดงเพื่อสื่อให้คนอื่นเข้าใจ (อารี เพชรพุด ม.ป.ป.: 223) สัญลักษณ์ที่ใช้แทนประเภทของสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต และการกระทำเป็นเครื่องมือสำหรับการคิด สื่อความหมาย และสื่อสารระหว่างบุคคล (จิราภา เต็งไตรรัตน์ 2547: 149 อ้างถึงใน วรรณาท รักสกุลไทย. 2549: 10-6) ภาษาคือระบบที่มนุษย์สร้างขึ้นในบริบท สังคมและวัฒนธรรมที่มนุษย์อาศัยอยู่ ภาษาประกอบด้วยสัญลักษณ์ที่มีแบบแผน ถือเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เพื่อการสื่อสาร (Glazer and Burke 1994: 8-9 อ้างถึงในวรรณาท รักสกุลไทย 2549: 10-6) นอกจากนั้น ภาษายังเป็นแบบที่ใช้ในการสื่อสารผ่านทางเสียง เครื่องหมายท่าทาง หรือสัญลักษณ์ ที่เป็นที่เข้าใจของผู้อื่น (Machado 1999: 4 อ้างถึงใน วรรณาท รักสกุลไทย. 2549: 10-6) หรือระบบสัญลักษณ์ที่เป็นแบบแผน ซึ่งมีความซับซ้อนและเป็นพลวัตรใช้เพื่อการคิดและการสื่อสาร (Owens 1992: 5 อ้างถึงใน วรรณาท รักสกุลไทย 2549: 10-6)

จากความหมายของภาษาที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า ภาษา หมายถึง เครื่องมือหรือสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อสารถ่ายทอด โดยการใช้เสียงพูดออกมา ซึ่งจะได้สื่อสาร ได้ตรงกันหรือการใช้สัญลักษณ์ในเด็กปฐมวัย เช่น ภาษา ศิลปะ ดนตรี คณิตศาสตร์ ละครประกอบ ทำทางและจังหวะ เพื่อให้เด็กเข้าใจมากขึ้น และภาษา คือ ระบบที่มนุษย์สร้างขึ้น ประกอบด้วย สัญลักษณ์ที่อยู่รวมกันอย่างมีแบบแผน หรือกฎเกณฑ์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในบริบทสังคม และ วัฒนธรรมที่มนุษย์อาศัยอยู่

1.1.2 ความสำคัญของภาษา

ทุกสังคมมีภาษาถิ่นของตน คนทุกคนที่เกิดมาจะต้องรู้จักพูดจาเพื่อสื่อ ความหมายและใช้ภาษาของตนในการเรียนรู้ภาษา เด็กจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับระบบของเสียงเป็น สิ่งที่สำคัญการสอนภาษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมในการสื่อสารให้ เด็ก โดยเด็กจะเรียนรู้พื้นฐานของภาษาได้อย่างรวดเร็ว จากการจัดกิจกรรมอย่างไม่เป็นทางการ (เยาพา เดชะคุปต์ 2528: 48) ภาษาเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ และสัมพันธ์ต่อการพัฒนาการเด็ก ในทุกด้านได้มีนักการศึกษาให้ความรู้ของภาษาไว้ดังนี้

ดวงเดือน ศาสตรภักดิ์ (2529: 214-215) กล่าวว่า ภาษาเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริม พัฒนาการทางสังคม และสติปัญญาของเด็กปฐมวัย ภาษามีความสำคัญ สรุปได้ดังนี้

1. เด็กสามารถใช้ภาษาเพื่อการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น และเปิดโอกาส ให้เกิดกระบวนการทางสังคมมากขึ้น
2. เด็กสามารถใช้ภาษาเป็นคำพูดที่เกิดขึ้นภายใน จากรูปแบบของการใช้ สัญลักษณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางภาษาในระดับต่อไป
3. ภาษาเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นในตัวเด็ก ดังนั้น เด็กจึงไม่ต้องอาศัยการ จัดกระทำกับวัตถุจริง เพื่อแก้ปัญหา เด็กสามารถสร้างจินตนาการในสมอง ซึ่งก่อให้เกิดการทดลอง ขึ้น เด็กสามารถจินตนาการถึงวัตถุนั้นจะอยู่นอกสายตาหรือเคยพบมาแล้ว เด็กสามารถทำการ ทดลองในสมองทำการได้เร็วกว่าการจัดกระทำกับวัตถุจริง

คิวอี้ (Dewey 1993: 234) กล่าวว่า ภาษาเปรียบเสมือนยานพาหนะที่สามารถ นำผู้เรียนไปทุกหนทุกแห่งตามที่เขาปรารถนา ถ้าขาดภาษาความเจริญทางปัญญาจะไม่เกิดขึ้น ครู เองก็สอนเขาไม่ได้ และร้ายที่สุดคือ เขา (ผู้เรียน) ยังไม่สามารถที่จะประสานประโยชน์ระหว่าง ประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ได้อีกด้วย ภาษามีความสำคัญกับเด็กมาก เพราะการอยู่ใน สังคม เด็กจะต้องสามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้ความพร้อมในด้านภาษา คือความพร้อมในการพูด การ อ่าน การฟังอย่างเข้าใจ และการเขียน (วราภรณ์ รักวิจัย 2533: 77) ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนา

ทางสติปัญญาเด็กก่อนวัยเรียนเป็นวัยที่มีพัฒนาการทางภาษามาก รู้จักคำศัพท์มากขึ้น พัฒนาคำพูด เดี่ยวสู่คำพูดเป็นวลี และเป็นประโยคในที่สุด (กุลยา ตันติผลาชีวะ 2542: 111-113) ภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย ควรเป็นการเตรียมความพร้อมในการสื่อสารการพูด เด็กจะเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเสียง เรียนรู้คำศัพท์ โดยเด็กจะเรียนรู้พื้นฐานของภาษาได้อย่างรวดเร็ว (เยาพา เดชะคุปต์ 2542: 60)

ภาษาเป็นเครื่องมือสำหรับการคิด (Vygotsky 1997:81 อ้างถึงในวรนาท รักสกุลไทย 2549: 10) กล่าวว่า ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญของการคิดในช่วงต้นชีวิตของเด็กจะใช้ภาษาในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งเรียกว่า ภาษาสังคม (social speech) ต่อมาเด็กจะใช้ภาษาที่พูดกับตนเอง (private speech) เพื่อแนะนำการปฏิบัติของตัวเด็กเองในการแก้ไขปัญหาที่เด็กต้องเผชิญ เด็กจะใช้คำพูดกับตนเองในการบรรยายสถานการณ์ วิเคราะห์วางแผน และสะท้อนการแก้ปัญหาในที่สุด

ภาษาเป็นเครื่องมือสำหรับการสื่อสาร จุดหมายสำคัญข้อหนึ่งของการใช้ภาษา คือเพื่อการสื่อสารมนุษย์ใช้ภาษาในการแสดงออกถึงความต้องการความรู้สึกนึกคิด รวมถึงการส่งและรับข่าวสารทั้งนี้ ความสำคัญของภาษาในแง่ของการใช้ภาษาของเด็กเพื่อสื่อความต้องการต่างๆ ซึ่ง ฮอลลิเดย์ (Holliday 1975: 17-21 อ้างถึง ในวรนาท รักสกุลไทย 2549: 10-11) กล่าวถึง หน้าที่ของภาษาไว้ 7 ประการ ได้แก่

1. เด็กใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการแสดงความต้องการ (instrumental function) ภาษาจะทำให้เด็กได้รับสิ่งของ การช่วยเหลือหรือสิ่งอื่นๆ ตามที่เด็กต้องการ
2. เด็กใช้ภาษาเพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่น (regulatory function) เริ่มต้นที่ถูกควบคุมภาษาจากผู้ใหญ่ เด็กจะเกิดการเรียนรู้ และนำไปใช้กับผู้อื่น การใช้ภาษาตามลักษณะนี้จะเจาะจงไปที่พฤติกรรมของบุคคลมากกว่าสิ่งของ หรือการช่วยเหลือที่เด็กต้องการ
3. เด็กใช้ภาษาในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (interactional function) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับแม่หรือบุคคลที่ใกล้ชิด เป็นการใชภพเพื่อทักทาย หรือสื่อให้ผู้อื่นหันมาสนใจ
4. เด็กใช้ภาษาในการแสดงความเป็นตัวตนของเด็ก (personal function) เป็นการใชภาษาในการพัฒนาบุคลิกภาพในแสดง การมีส่วนร่วมหรือการถอนตัว ความสนใจ ความพึงพอใจ ฯลฯ
5. เด็กใช้ภาษาเพื่อค้นหาข้อมูล (heuristic function) เด็กมีความต้องการที่จะสำรวจสิ่งแวดล้อมรอบตัว จึงใช้ภาษาในรูปแบบของการถามคำถาม
6. เด็กใช้ภาษาในการคิดจินตนาการ (imaginative function) เป็นการใชภาษาในลักษณะของเล่นสมมติหรือจินตนาการ

7. เด็กใช้ภาษาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (informative function) เป็นการ
ใช้ภาษาเช่นเดียวกับผู้ใหญ่แตกต่างกันที่ประสบการณ์จะเป็นไปตามที่เด็กคิด และรับรู้

ภาษา เป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้ ภาษาช่วยให้เด็กรับรู้ข้อมูลต่างๆ เมื่อ
เด็กรับรู้ผ่านภาษาเด็กต้องทำความเข้าใจ และพยายามตอบสนองอย่างเหมาะสม เด็กเรียนภาษาไป
พร้อมกับการเรียนคำศัพท์และความคิดรวบยอด ความสามารถในการใช้ภาษาจึงเป็นกุญแจสำคัญ
เปิดทางไปสู่ความรู้ด้านต่างๆ ทำให้เกิดการพัฒนาด้านสติปัญญา พัฒนาชีวิต และช่วยการ
ปรับตัว (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2545: 306; หรรษา นิลวิเชียร 2535: 201 อ้างถึงในวรนาท รักสกุลไทย
2549: 10-11)

จากความสำคัญของภาษาทั้งหมดพอสรุปได้ว่า ภาษามีความสำคัญต่อการ
เรียนรู้ของเด็กอย่างยิ่ง เพราะต้องใช้ติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน สื่อความหมาย
จินตนาการ การแสดงออก และปรับตัวเข้าถึงสิ่งแวดล้อมอันจะนำไปสู่การพัฒนาทางสติปัญญา
การจัด ประสบการณ์ สำหรับเด็กปฐมวัยด้านภาษา จึงมีความจำเป็นต้องจัดอย่างเหมาะสม เพื่อเป็น
พื้นฐานที่สำคัญด้านภาษาของเด็กปฐมวัย

1.2 แนวคิดและทฤษฎีพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย

ภาษา เป็นพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก ได้มีผู้กล่าวถึงภาษาเป็นเชิงแนวคิด
ทฤษฎีไว้หลายท่าน ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภาษาดังต่อไปนี้ (ศรียา
นิยมธรรม และประภัสสร นิยมธรรม 2519: 30-35)

1. ทฤษฎีความพอใจแห่งตน (the autism theory หรือ autistic theory) ทฤษฎีนี้ถือ
ว่าการเรียนรู้ การพูดของเด็กเกิดจากการเลียนเสียง อันเนื่องมาจากความพึงพอใจที่จะได้ทำเช่นนั้น
โมเวอร์ เชื่อว่าความสามารถในการฟัง และความคิดเพี้ยนจากการได้ยินเสียงผู้อื่น และเสียง
ตนเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการทางภาษา

2. ทฤษฎีการเลียนแบบ (the Imitation theory) ซึ่งเลวิส (Lewis 1951: 45) ได้ศึกษา
เกี่ยวกับการเลียนแบบในการพัฒนาภาษาอย่างละเอียด ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพัฒนาการทางการพูดนั้น
เกิดขึ้นได้หลายทาง โดยอาศัยการเลียนแบบ ซึ่งอาจเกิดได้จากการมองเห็นหรือการได้ยินเสียง

3. ทฤษฎีการเสริมแรง (reinforcement theory) ทฤษฎีนี้อาศัยพื้นฐานและหลักการ
จากทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งถือว่าพฤติกรรมทั้งหลายถูกสร้างขึ้น โดยอาศัยเงื่อนไขว่า หากเด็กได้
รับรางวัลหรือได้รับการส่งเสริมกำลังใจ เด็กจะพูดมากขึ้น

4. ทฤษฎีการรับรู้ (motor theory of perception) ลิเบอร์แมน ตั้งสมมติฐานไว้ว่า
การรับรู้ทางการฟังขึ้นอยู่กับ การเปล่งเสียง จึงเห็นได้ว่า เด็กมักขี้อ่อนหน้าเวลาเราพูดด้วย การทำ

เช่นนี้ อาจเป็นเพราะเด็กฟังพูดซ้ำด้วยตนเอง หรือหัดเปล่งเสียงโดยอาศัยการอ่านริมฝีปาก แล้วจึงเรียนรู้คำ

5. ทฤษฎีความบังเอิญจากการเล่นเสียง (babble luck) ซึ่งธอร์นไคค์ (thorndike) เป็นผู้คิด โดยอธิบายว่าเมื่อเด็กกำลังเลียนเสียงอยู่นั้น มีบางเสียงไปคล้ายกับเสียงที่มีความหมายในการพูดของพ่อแม่ พ่อแม่จึงให้การเสริมแรงทันที ด้วยวิธีนี้จะช่วยให้เด็กมีการเรียนรู้ทางภาษา

6. ทฤษฎีชีววิทยา (biological theory) ของอิริค เลนเนเบอร์ก เชื่อว่าการเรียนรู้ทางภาษา มีพื้นฐานทางชีววิทยาเป็นสำคัญ กระบวนการที่คนพูดได้ขึ้นอยู่กับอวัยวะในการเปล่งเสียงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เมื่อถึงเวลาอันสมควร เด็กจะเริ่มดันส่งเสียงอ้อแอ้และพูดได้ตามลำดับ ถ้าได้ติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น

7. ทฤษฎีการให้รางวัลของพ่อแม่ (mother reward theory) จอห์น คอลลาร์ด และนีล มิลเลอร์ (Neel Miller) เป็นผู้ตั้งทฤษฎีนี้ โดยเกี่ยวข้องกับบทบาทในการพัฒนาภาษาของเด็ก ว่าการที่แม่ให้รางวัลในการเลียนดูเพื่อสนองความต้องการของลูกจะเป็นเหตุให้เกิดภาษาแก่ลูก

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับภาษาของเด็กที่ปรากฏในเอกสารวิชาการเกี่ยวกับการเรียนภาษาเด็กมี 3 กลุ่ม (Glazer and Burke 1994: 9-15; Jalonga 1992: 9-12; Machado 1999: 8-10; Morrow 1989: 40-44 อ้างถึงในวรรณาท รักสกุลไทย 2549: 10-12) ดังนี้

1. กลุ่มพฤติกรรมนิยม สกินเนอร์ (Skinner) ได้อธิบายว่า ภาษาพูดเกิดขึ้นเมื่อมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ภาษาเป็นกระบวนการภายในมนุษย์เกิดจากที่เด็กสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมที่ได้ปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่คนใกล้ชิด เมื่อมีพัฒนาการทางภาษา เราให้การเสริมแรงเด็กทางบวก และการให้เด็กได้อยู่สภาพแวดล้อมของการใช้ภาษา ภาษาของเด็กจะมีพัฒนาการเป็นไปตามลำดับขั้น และยังเป็นพื้นฐานของการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนภาษาของเด็กในยุคต่อมาด้วย

2. กลุ่มนักจิตภาษาศาสตร์ โนม ชอมสกี (Noam Chomsky) ซึ่งเป็นผู้นำของแนวคิดนี้ อธิบายว่าการเรียนรู้ภาษาขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ และมนุษย์มีโครงสร้างของการเรียนรู้ภาษาที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ต่อมา อิริค เลนเนนเบิร์ก (Eric Lennenberg) ได้นำทฤษฎีของชอมสกี มาขยาย โดยมีความเชื่อว่า ถ้าภาษาเป็นเครื่องมือของมนุษย์ในการติดต่อสื่อสารกัน โดยเฉพาะ เด็กต้องพูดได้เมื่อบุคลิกภาพ จะมีความสามารถในการพูดที่อายุเฉลี่ยเท่าๆ กัน

3. กลุ่มภาษาและการคิด ทฤษฎีในกลุ่มนี้มีนักทฤษฎีที่สำคัญ ได้กล่าวไว้หลายท่าน ซึ่งอธิบายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ภาษาของเด็ก ดังต่อไปนี้ (อ้างถึงในวรรณาท รักสกุลไทย 2549: 10-12)

3.1 ทฤษฎีเบนดูรา (Bandura 1977: 22-27 อ้างถึงใน ประสาท อิศรปริดา 2538: 279-295) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากตัวแบบ เมื่อบุคคลได้เห็นการกระทำจากตัวแบบก็จะสามารถรับรู้ความหมายของการกระทำนั้นได้อย่างเหมาะสมกระบวนการเรียนรู้จากตัวแบบนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต จึงประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการคือ

3.1.1 ความสนใจ (attentional process) เป็นกระบวนการรับรู้ลักษณะสำคัญของตัวแบบไว้อย่างละเอียดที่สุด โดยการสังเกต และสามารถรวบรวมสิ่งที่รับรู้มาได้อย่างเป็นขั้นตอน

3.1.2 ความจดจำ (retention process) เป็นกระบวนการของความจำ ซึ่งเป็นการรวบรวมพฤติกรรมของตัวแบบที่สังเกตเห็นไว้ทุกครั้ง ทำให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกับที่เห็นมาจากตัวแบบ นอกจากนี้การฝึกคิดหรือการกระทำตามแบบและการตอบสนองของตัวแบบยังช่วยให้การเรียนรู้จากการสังเกตได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้น การกระทำตามตัวแบบโดยตรงทันทีหรืออาจเกิดขึ้นโดยปราศจากตัวแบบในที่นั้น

3.1.3 การแสดงออก (motor reproduction process) เป็นกระบวนการคัดแปลงสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นตัวแทนแห่งพฤติกรรมที่เหมาะสมกระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับร่างกายและจิตใจ พฤติกรรมที่ปรากฏออกมาเป็นการตอบสนองอย่างดีที่สุด

3.1.4 การจูงใจ (motivational process) เป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างความรู้ที่ได้รับมากับการแสดงออก โดยผู้สังเกตเป็นไปในรูปของการรับเอาสิ่งที่ตนพึงพอใจไว้ และไม่ยอมรับในสิ่งที่ตนไม่เห็นด้วย กระบวนการจูงใจมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้โดยการสังเกตเป็นอย่างมาก จะเห็นได้ว่าตัวแบบที่มีพฤติกรรมเหมาะสม และได้รับผลตอบแทนที่ดีจากพฤติกรรมนั้น จะก่อให้เกิดการเลียนแบบในตนเองส่วนใหญ่ได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น สถานการณ์แห่งการเรียนรู้ด้วยการสังเกตหรือการเรียนรู้จากตัวแบบ ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทั้งหลายดังกล่าวมาแล้ว พฤติกรรมการเลียนแบบที่สมบูรณ์จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการจัดวางรูปแบบองค์ประกอบของการเรียนรู้จากตัวแบบอย่างเหมาะสม โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจต่อตัวแบบอย่างแท้จริงจนสามารถจดจำ และสร้างสัญลักษณ์แทนพฤติกรรมของตัวแบบได้ ประกอบกับการจูงใจอย่างเหมาะสม จะทำให้ผู้เรียนแสดงการตอบสนอง คือ การเลียนพฤติกรรมของตัวแบบได้ในที่สุด

3.2 ทฤษฎีของบลูม (Bloom: 1956 อ้างถึงในณรงค์ มั่นเศรษฐวิทย์ 2540: 60-84) ได้กล่าวถึง ระดับการคิดของคนจะเริ่มจากขั้นพื้นฐานไปจนถึงขั้นวิจารณ์ญาณ สรุปไว้เป็น 6 ขั้น ดังนี้

3.2.1 ความจำ เป็นระดับความคิดในขั้นแรกสุด คือ ความจำ หมายความว่า ความสามารถในการจำเรื่องราวเหตุการณ์กับการใช้ภาษา การพบเห็นสิ่งต่างๆ รอบตัวที่เกิดขึ้น แล้ว เด็กปฐมวัยสามารถเล่าเรื่องราวต่างๆ เชื่อมโยงถ้อยคำ เป็นประโยคถ่ายทอด ซึ่งอยู่ในขั้นความจำ ระดับความคิดในขั้นนี้ถือเป็นระดับที่ง่ายที่สุด

3.2.2 ความเข้าใจ ระดับความคิดในขั้นนี้สูงกว่าขั้นความจำ ทั้งนี้ความคิดในขั้นแรกของคนจะต้องอาศัยการจดจำแต่เพียงอย่างเดียว เมื่อนานวันเข้าก็จะมีการลืม ความคงทนในการจำจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยความเข้าใจ ในระดับขั้นความคิดของเด็กปฐมวัย คือ ความเข้าใจ ลำดับเหตุการณ์ว่าจะไรมาก่อนมาหลัง โดยจากการที่พูดเป็นประโยค เล่าเรื่องราว ระดับความคิดในขั้นความเข้าใจ หากเด็กปฐมวัยได้รับการส่งเสริมด้านการพูด จะช่วยวางรากฐานในการพัฒนาความคิดในขั้นต่อไปได้อีกด้วย

3.2.3 การประยุกต์เพื่อนำไปใช้ จากระดับขั้นของความจำ และความเข้าใจ ซึ่งเด็กปฐมวัยสามารถถ่ายทอดเรื่องราว เหตุการณ์ที่พบเห็นเป็นการคิดลำดับเหตุการณ์ เป็นภาษาพูด เด็กปฐมวัยอาจจะนำเหตุการณ์หรือวิธีการที่อยู่ในขั้นของความจำ ความเข้าใจไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตในช่วงของอายุต่อไปอีกได้ หรือช่วงเล่นของเล่นได้ การมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมของเพื่อนๆ อีกด้วย

3.2.4 การวิเคราะห์ ระดับความคิดในขั้นนี้ เด็กปฐมวัยจะสามารถนำขั้นความจำ ความเข้าใจ และการนำไปใช้เกี่ยวกับเรื่องใกล้ตัว เช่น การฟังนิทาน เพลงคำคล้องจอง การเรียงลำดับ เป็นภาษา ถ่ายทอดเป็นประโยค วิเคราะห์เรื่องที่ฟัง เช่น การแสดงความคิดเห็นในระดับขั้นของเด็กปฐมวัย

3.2.5 การสังเคราะห์ ระดับความคิดในการสังเคราะห์ เป็นขั้นที่สูงกว่าการวิเคราะห์ในขั้นนี้ เด็กปฐมวัยจะต้องรู้เปรียบเทียบตามเหตุการณ์จากการฟังนิทาน ร้องเพลง การพูดคำคล้องจอง ปฏิบัติกิจกรรมทดลอง ไม่ว่าจะเป็นการฟัง พูด อ่าน และเขียน ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่าง จะเป็นการพูดในเชิงเล่าเรื่องราว และแสดงความคิดเห็น

3.2.6 การประเมินค่า ระดับความคิดในขั้นนี้เป็นความคิดขั้นสูงสุด ซึ่งผู้คิดจะต้องอาศัยพื้นฐานระดับความคิดทั้ง 5 ที่กล่าวมาแล้ว จากระดับความคิดของเด็กในเด็กปฐมวัยในขั้นนี้ เป็นการคิดหาเหตุผลจากเรื่องที่ฟัง เด็กปฐมวัยจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจ จากเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เป็นการคิดประเมินค่าความคิดที่เกี่ยวกับการหาเหตุและผลจากการฟังและพูด ถ้าเด็กปฐมวัยแสดงพฤติกรรมปฏิกิริยาได้ตอบ แสดงว่า มีความเข้าใจร่วมกันและมีอารมณ์ร่วมกัน

3.3 ทฤษฎีของไวทสกี (Vygotsky, 1896-1934 อ้างถึงใน โยชิน คันสนยุทธ และคณะ 2533: 136) กล่าวว่า ระยะก่อนที่เด็กจะพูดได้ เด็กจะเข้าใจความหมายของคำอย่างกว้างๆ ไม่ชัดเจนนัก ภาษาของคนแวดล้อมเป็นแกนนำในการพัฒนาการคิดของเด็ก ช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจความคิดในระยะต่อมา ระยะแรกๆ นั้นเด็กมีการคิดแบบไม่ใช่ภาษา (nonlinguistic thought) และการพูดแบบไม่ใช่สติปัญญา (nonintellectual speech)

ไวทสกีชี้แจงว่า การคิดและการพูดมีรากที่แยกออกจากกัน แต่ต่อมาก็รวมกันได้ในระยะที่เด็กอายุ 2 ขวบ การแสดงออกทางอารมณ์ ได้แก่ การร้องไห้แสดงความรู้สึก การทำเสียงอ้อแอ้ รวมถึงคำแรกๆ ที่เด็กใช้ นับเป็นรากฐานการพูดขั้นเตรียมสติปัญญา ซึ่งในระยะนี้การคิดกับการพูดยังไม่มารวมกัน เมื่อเด็กอายุ 2 ขวบ พัฒนาการทางการคิดและการพูดถึงมาบรรจบกันเด็กเริ่มพูดจากหลักแหลมมีเหตุผลขึ้น และเริ่มใช้ความคิด คือสามารถเชื่อมโยงระหว่างการคิด และการพูด แสดงที่ท่าทีที่จะเข้าใจสัญลักษณ์ทางภาษา เช่น มีความอยากเรียนรู้เกี่ยวกับคำ ด้วยการถามชื่อเรียกสิ่งต่างๆ ความรู้ทางคำศัพท์จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว หลังจากนั้นเด็กจะพูดกับตนเอง ขึ้นแรกอาจพูดถึงสิ่งที่เพิ่งจะทำไป ต่อมาพูดถึงสิ่งที่กำลังทำ เมื่ออายุประมาณ 4 ขวบ ภาษาจะช่วยก่อให้เกิดการคิด เด็กจะพูดเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังจะทำในระยะนี้ เด็กจะพัฒนาการจากการพูดโดยยึดตนเป็นศูนย์กลาง (egocentric speech) ไปเป็นการพูดกับคนในสังคม (social speech) การพูดโดยยึดตนเป็นศูนย์กลางเป็นการพูดที่เรียกว่าเป็นการพูดส่วนบุคคล (private speech) ส่วนการพูดกับคนในสังคมเป็นการพูดที่สั้นลง ประกอบด้วย การพูดแบบรู้คิดภายใน (inner speech)

การพูดแบบรู้คิดภายใน เป็นขั้นที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดความคิดความเข้าใจสิ่งต่างๆ มากขึ้น คำต่างๆ ที่เด็กเคยรู้ความหมายจะค่อยๆ ทำให้เด็กเริ่มรู้จักแยกแยะและลำดับชั้นของสิ่งต่างๆ เช่น เด็กเคยรู้จักผักแต่ละชนิด เช่น ผักกาดขาว ผักคะน้า ผักบุ้ง เมื่อเห็นผักขึ้นฉ่ายก็สามารถแยกออกว่าเป็นผักชนิดหนึ่ง เพราะมีสีเขียว รสชาติ ไม่หวาน เป็นต้น ไวทสกีกล่าวว่า การพูดแบบรู้คิดภายในนั้นเป็นขั้นที่เตรียมเด็กให้ใช้ความคิดเพื่อสื่อสารกับคนแวดล้อมต่อไป

3.4 ทฤษฎีของพือาเจท์ พือาเจท์เชื่อว่า ภาษาที่เด็กใช้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นระดับพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก แม้ว่าทฤษฎีของพือาเจท์ไม่ได้อธิบายการเรียนรู้ภาษาโดยตรงแก่ ผู้ที่ศึกษาเรื่องการเรียนภาษาส่วนใหญ่ใช้ขั้นพัฒนาการของเด็กดังนี้

3.4.1 ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (sensorimotor period) เป็นช่วงที่เด็ก เรียนรู้คำเชื่อมโยงคำกับกิจกรรม เด็กในขั้นนี้มีความต้องการอย่างแรงกล้าในการเรียนรู้ภาษาเด็กจะพูดซ้ำ พือาเจท์ เชื่อว่า การทำซ้ำของเด็กเกิดจากความพึงพอใจของตัวเองในการใช้ภาษา

3.4.2 ขั้นความคิดก่อนปฏิบัติการ (preoperational period) เป็นช่วงที่เด็กใช้สัญลักษณ์แทนวัตถุหรือประสบการณ์ เช่น ใช้บล็อกแทนบ้าน ใช้เส้นขีดเขียนแทนคำ เด็กจะวาดภาพอย่างมีจุดมุ่งหมาย วาดภาพเพื่อสื่อจินตนาการของตนได้ เด็กจะเรียนรู้คำศัพท์มากมาย และรู้จักใช้คำเหล่านั้นเรียงร้อยเป็นประโยคที่ค่อยๆ เพิ่มความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

3.4.3 ขั้นปฏิบัติการคิดแบบรูปธรรม (concrete operational period) เป็นช่วงที่เด็กได้มากกว่า 1 มุมมอง สามารถสร้างประโยคได้ และเข้าใจได้เมื่อตัวอักษรตัวเดียวกันไปอยู่ในที่ต่างๆ กันในแต่ละคำ

3.4.4 ขั้นปฏิบัติการคิดแบบนามธรรม (formal operational period) เป็นช่วงที่เด็กเข้าใจเหตุผลซึ่งเป็นนามธรรม จึงเข้าใจสัญลักษณ์ทางภาษาได้ดี

จากพัฒนาการทางภาษาที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยนั้น มีกระบวนการเรียนรู้หลายรูปแบบเด็กจะเรียนรู้ได้ โดยการเริ่มเรียนได้โดยไม่มีความรู้ก่อน เรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ และบุคคลใกล้ชิด เมื่อเด็กเรียนรู้ภาษาไปบ้างแล้ว เด็กจะเกิดความคิดตามลำดับขั้นอย่างระบือ การจัดกิจกรรมกระตุ้นเร้าความสนใจ การลงมือทดลอง การเสริมแรง ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ภาษายิ่งขึ้น และไม่ว่าจะมองจากมุมมองของทฤษฎีใด ย่อมมองเห็นแนวทางสำหรับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาของเด็กเสมอ

1.3 ภาษาของเด็กปฐมวัย

ภาษาของเด็กปฐมวัย เป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเบื้องต้น เพื่อแสดงความต้องการและให้ผู้อื่นเข้าใจ ภาษาของเด็กปฐมวัย มีพัฒนาการเป็นขั้นตอน ซึ่งแบ่งได้ดังนี้ โลแกน และ โลแกน (Logan & Logan, 1974 : 207 อ้างถึงใน เขียวพา เดชะคุปต์ 2528 : 40) ได้แบ่งพัฒนาการทางภาษาออกเป็น 7 ขั้นดังนี้

1. ระยะปะปะ (random stage) เริ่มตั้งแต่แรกเกิด-6 เดือน ในระยะนี้เป็นระยะที่เด็กจะเปล่งเสียงต่างๆ ที่ยังไม่มีมีความหมาย การเปล่งเสียงของเด็กก็เพื่อบอกความต้องการของเขา และเมื่อได้รับการตอบสนองเขาจะรู้สึกพอใจ และรู้สึกเป็นสุขที่ได้เปล่งเสียงออกมา

2. ระยะเยกเยะ (jargon stage) อายุ 6 เดือน-1 ขวบ หลังจาก 6 เดือนขึ้นไป และเด็กรู้สึกพอใจที่จะได้ส่งเสียงและถ้าเสียงใดที่เขาเปล่งออกมาได้รับการตอบสนองในทางบวก เขาก็จะเปล่งเสียงนั้นซ้ำอีก ในบางครั้งเด็กจะเลียนเสียงสูงๆ ต่ำๆ ที่มีคนพูดคุยกับเขา

3. ระยะเลียนแบบ (Imitation stage) อายุ 1-2 ขวบ ในระยะนี้เด็กจะเริ่มเลียนเสียงต่างๆ ที่เขาได้ยิน เสียงที่เปล่งออกมาอย่างไม่มีมีความหมายจะค่อยๆ หายไป และเด็กจะเริ่มรับฟังเสียงที่ได้รับการตอบสนอง ซึ่งนับว่าพัฒนาการทางภาษาจะเริ่มขึ้นอย่างแท้จริงที่ระยะนี้

4. ระยะขยาย (the stage of expansion) อายุ 2-4 ขวบ ในระยะนี้เด็กจะหัดพูด โดยเริ่มจากการหัดเรียกชื่อ คน ชื่อสัตว์ และสิ่งของที่อยู่ใกล้ตัว เขาจะเริ่มเข้าใจถึงการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย ซึ่งในวัยต่างๆ เขาจะสามารถพูดได้เมื่อเด็กอายุ 2 ขวบ เด็กจะเริ่มพูดเป็นคำโดยจะสามารถใช้คำนามได้ 20% เมื่ออายุ 3 ขวบ เด็กจะเริ่มพูดเป็นประโยคได้ และเมื่ออายุ 4 ขวบ เด็กจะเริ่มใช้คำศัพท์ต่างๆ และรู้จักการใช้คำเติมหน้า และลงท้ายเช่นเดียวกับผู้ใหญ่

5. ระยะโครงสร้าง (structure stage) อายุ 4-5 ขวบ ระยะนี้เด็กเริ่มพัฒนาความสามารถในการรับรู้ และการสังเกต เด็กจะเริ่มสนุกกับคำ และรู้จักคิดคำและประโยคของตนเอง เด็กจะเริ่มรู้สึกสนุกกับการเปล่งเสียง โดยเขาจะเล่นเป็นเกมกับเพื่อนๆ

6. ระยะตอบสนอง (responding stage) อายุ 5-6 ขวบ ในระยะนี้ ความสามารถในการคิดและพัฒนาการทางภาษาของเด็กจะสูงขึ้น เขาจะเริ่มพัฒนาภาษาที่ไม่เป็นแบบแผนมากขึ้น

7. ระยะสร้างสรรค์ (creative stage) อายุ 6 ปีขึ้นไป ในระยะนี้เด็กจะสนุกกับคำและหาวิธีสื่อความหมายด้วยตัวเลข เด็กจะพัฒนา วิเคราะห์ และสร้างสรรค์ทักษะในการสื่อความหมายโดยใช้ถ้อยคำ สำนวนและภาษาพูดที่เป็นนามธรรมมากขึ้น

ในช่วงพัฒนาการทางภาษาการพูดและการสนทนากับเด็กเป็นการกระตุ้นที่ดี เด็กสามารถพัฒนาความคิดได้เต็มที่ การปล่อยให้เด็กเรียนรู้ภาษาเองตามธรรมชาติ เด็กจะมีพัฒนาการทางภาษามาก พัฒนาการทางภาษาของเด็ก แต่ละขวบจะมีความแตกต่างกัน เริ่มจากการออกเสียงคำพูดเดียว เชื่อมคำ เชื่อมประโยค การแสดงท่าทางประกอบจนถึงการโต้ตอบกับผู้อื่น (กุลยา ตันติผลาชีวะ 2542: 111-113)

เด็กจะเริ่มพูดเป็นคำเมื่ออายุ 1 ขวบ แสดงท่าทางประกอบได้

อายุ 2 ขวบ ใช้สรรพนาม พูดเป็นประโยค

อายุ 3 ขวบ เด็กใช้พหูพจน์ได้มาก ทำท่าทางตามรูปในหนังสือ บอกชื่อตนได้ บอกชื่อ พูดประโยคธรรมดาได้ สนทนาได้ เล่าเรื่องที่ประสบมาได้เล่านิทานได้

อายุ 4 ขวบ เด็กบอกสีได้มากกว่า 1 สี รับคำสั่งได้ อธิบายรูปได้ เล่าเรื่องจากภาพได้นับ 1-3 บอกเหตุผลได้ เล่าเรื่องจากภาพได้ ร้องเพลง พูดเป็นประโยค ถามคำถามได้

อายุ 5 ขวบ เด็กนับ 1-10 ได้ เริ่มเขียนหนังสือตามรอยประได้ รู้ที่อยู่ตนเอง จำตัวอักษรได้ ถามคำถามเกี่ยวกับความหมายและเหตุผล

อรชา ตูลานันท์ (2547: 2 อ้างถึงในวรนาท รักสกุลไทย 2549: 10-15) ได้กล่าวถึงพัฒนาการการฟังและการพูดของเด็กปฐมวัย แบ่งความอายุของเด็กเช่นกันดังนี้

อายุ 3-4 ปี

- พูดเสียงสระ เสียงวรรณยุกต์ และตัวสะกดได้ชัดเจนทุกเสียง แต่เสียงพยัญชนะ
ม น ห ย ค อ ว บ ก ป ท ต ล จ พ ง ค มีการพูดไม่ชัดเจนนัก และพูดไม่คล่อง

- พูดคำศัพท์ได้ประมาณ 900-1,500 คำ
- ใช้สรรพนามที่เป็นพหูพจน์ สรรพนามแทน เพศ คำนาม และคำกริยาได้
- พูดเป็นวลีหรือประโยคที่มีความยาว 3 คำขึ้นไป
- สนทนาได้ประมาณ 5 นาที
- ชักถามอะไร ใคร ที่ไหน ทำไม
- ใช้คำสันธาน “และ”

อายุ 4-5 ปี

- พูดเสียงสระ เสียงวรรณยุกต์ และตัวสะกดได้ชัดเจนทุกเสียง พูดเสียงพยัญชนะ
ฟ และ ซ ได้ชัดเจนขึ้น พูดไม่คล่องเป็นบางครั้ง

- พูดคำศัพท์ได้ประมาณ 1,500-2,000 คำ
- ใช้คำกริยา คำวิเศษณ์ คำลงท้าย และคำอุทานได้
- พูดประโยคที่มีความยาว 4 คำขึ้นไป และเป็นประโยคที่เป็นเหตุเป็นผล
- เล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่นได้ โดยผู้ใหญ่ต้องพูดแนะเล็กน้อย
- ตอบคำถามง่ายๆ ได้ มักถามเมื่อไร อย่างไร
- ใช้คำสันธาน “แต่” “เพราะว่า”

อายุ 5-6 ปี

- พูดเสียงสระ เสียงวรรณยุกต์ และตัวสะกด ได้ชัดเจนทุกเสียง พูดเสียง
พยัญชนะ ส ได้ชัดเจนขึ้น เสียง ร อาจยังไม่ชัด

- พูดคำศัพท์ได้ประมาณ 2,500-2,800 คำ
- ใช้คำสรรพนาม คำกริยา คำบุพบท ได้ถูกต้อง
- พูดประโยคที่มีความยาว 5-6 คำขึ้นไป เป็นประโยคที่มีความซับซ้อนขึ้น และ
มักใช้ประโยคคำสั่ง
- พูดคุยและเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ กับผู้อื่นได้อย่างสัมพันธ์กับเรื่องที่พูด

จากภาษาของเด็กปฐมวัยที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า ภาษานั้น มีความก้าวหน้าหรือพัฒนาเป็นลำดับขั้นตอน โดยที่เด็กสามารถใช้ภาษาได้ตั้งแต่แรกเกิด การแสดงออกทางภาษาของเด็กเริ่มจากหน่วยที่ย่อยที่สุดของเสียง มีการเล่นเสียง หวเราะ ร้องไห้ และการเรียนรู้จากการได้ยินและการออกเสียงซ้ำๆ จะทำให้เด็กสามารถเปล่งเสียงออกมาเป็นคำๆ ได้ เมื่อมีการเปล่งเสียงที่มีความหมายจะทำให้เด็กสามารถขยายพัฒนาการทางภาษา ด้านจำนวนคำศัพท์การเข้าใจความหมาย และการสร้างประโยคที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาภาษาขั้นสูงขึ้นไป

1.4 แนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย

แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาสำหรับเด็ก คือ เปิดโอกาสให้เด็กทุกคนในการพูด สนทนา ได้ตอบ ฟังการฟัง ฟังการอ่าน ฟังกล่ามนื้อให้สัมพันธ์กับตา ตลอดจนให้เด็กช่วยจำเรื่องราวได้ โดยที่ (ชุดิมา สัจจานนท์ 2524: 51-56) ได้เสนอแนะวิธีการพื้นฐานเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็กไว้ดังนี้

1. ให้เด็กรู้คำศัพท์มากๆ โดยการอ่านให้ฟัง พูดคุยกับเด็กเสมอ เปิดโอกาสให้เด็กพบปะกับคน และไปเที่ยวที่ต่างๆ ดูรายการโทรทัศน์ สนใจฟัง และตอบคำถามของเด็ก
2. ถ้าเด็กอยากเรียนอ่านก็ให้อ่าน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจในการเรียนรู้คำศัพท์หรือเรื่องราว และเมื่อเด็กเบื่อก็ควรยินยอมให้หยุดอ่านทันที
3. ไม่มีเกณฑ์อายุที่กำหนดว่าจะสอนอ่านให้ทันเด็กเมื่อไร เพียงแต่ให้เด็กมีความอยากอ่านก็สอนให้อ่าน แต่ควรเป็นอ่านภาพ ก่อนที่จะเริ่มตัวอักษรเพิ่มขึ้นได้เรื่อยๆ ตามลำดับ
4. เด็กจะเรียนอ่านนิทานเรื่องเดิมซ้ำๆ อยู่ เช่นกัน ซึ่งเป็นเรื่องปกติจึงไม่บังคับให้เด็กเลือกอ่านหนังสือตามความสนใจของเรา

นอกจากนี้ การส่งเสริมประสบการณ์ทางภาษาแก่เด็กปฐมวัยก็ยังมีจัดประสบการณ์ การเล่นน้ำ การเล่นตอบคำถาม การเล่นปริศนาคำทาย การเล่น และทำท่าทางประกอบ และการแสดงบทบาทสมมติ และแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมภาษา สำหรับเด็กปฐมวัย ได้มีผู้กล่าวไว้ดังนี้ (อรุณณ์ สุวรรณपाल 2532: 83-101, 224)

1. ภาษาของเด็กปฐมวัย แสดงให้เห็นถึงความคิด ความสนใจ และความสัมพันธ์ของเด็กที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถช่วยพัฒนาภาษาของเด็ก โดยการจัดหาสื่อเพื่อให้เด็กเกิดประสบการณ์ด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน
2. การจัดประสบการณ์ด้านการฟังควรใช้สื่อที่มีเสียง ได้แก่ การเล่านิทาน คำคล้องจอง เพลงกล่อมเด็ก และการเล่นตามคำสั่งเป็นสื่อเพื่อให้เด็กเกิดความสนใจได้ดียิ่งขึ้น

3. สื่อที่ใช้ในการจัดประสบการณ์ด้านการพูด ควรเป็นสื่อที่เคยเห็นมาก่อน โดยนำมาจัดในรูปการสนทนา การเล่าเรื่อง การเล่านิทาน และการเล่นละคร

4. สื่อที่ใช้ในการจัดประสบการณ์ด้านการอ่านควรเป็นภาพ หนังสือภาพ ตัวอักษรที่ทำด้วยกระดาษแข็ง พลาสติกหรือไม้

5. สื่อที่ใช้ในการจัดประสบการณ์ด้านการเรียนควรเป็นเส้นตัวอักษร ดิน หรือ แป้งสำหรับการปั้น

การส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย ครูควรใช้หลักการใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้ (ประมวญ ดิฉินสัน 2536: 140-154)

1. ถ้อยคำที่นำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน ควรนำมาจากนิทาน บทความ เรื่องราวที่เด็กสนใจ แล้วหยิบคำที่น่าสนใจจากเรื่องราวมาใช้ โดยอาจนำคำมาจัดเป็นหมวดหมู่หรือนำมาผูกเป็นเรื่องราวใหม่

2. เด็กควรจะเรียนรู้ถ้อยคำจากใจความ เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำถามยิ่งขึ้น

3. เล่นเกมโดยใช้ถ้อยคำ เช่น ปริศนา อักษรไขว้ การทายประโยค จับคู่ ลำดับภาพ เป็นต้น

การสร้างเสริมพัฒนาการพูดให้กับเด็ก มีวิธีการดังนี้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ 2542: 113-114)

1. ใช้ภาษาพูดมาตรฐาน ไม่พูดคำหยาบ เด็กจะจำ ไม่พูดคำแสลง เด็กจะงง และเกิดความคับข้องใจ

2. ให้กำลังใจแก่เด็กในการพูดภาษาที่เด็กคุ้นเคย เช่น เด็กได้พูดภาษาได้ หรือ เด็กเหนือพูดภาษาเหนือ ผู้ใหญ่ต้องกระตุ้นให้เด็กใช้ภาษาถูกต้อง และไม่ควรลืมว่าการให้ความนับถือในความสามารถของการพูดจะสร้างความมั่นใจให้กับเด็กมาก

3. พูดกับเด็กโดยใช้เสียงที่สามารถฟังได้ชัดเจน อย่าพูดเร็ว หรือใช้เสียงต่ำ

4. กระตุ้นให้เด็กพูดคุยด้วยเสมอ

5. ฟังเด็กพูด และแสดงให้เด็กเห็นว่าผู้ใหญ่ตั้งใจฟังให้ใช้ภาษาท่าทางประกอบด้วย เช่น สายตา การพยักหน้า การตอบโต้

6. อดทนที่ฟังเด็ก ถ้าไม่ทราบที่เด็กพูดอะไรให้ถามด้วยภาษาที่นุ่มนวล แล้วย้อนกลับเพื่อให้เด็กรู้ว่าพูดอะไร

7. เปิดโอกาสให้เด็กได้พูดอย่างอิสระ เพราะเด็กบางคนชอบพูด อยากแสดงออก หรืออยากพูด

8. ใช้โอกาสต่างๆ เพื่อสนทนา เช่น ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือ เป็นต้น ด้วยการถามและกระตุ้นให้เด็กมีการโต้ตอบอย่างสม่ำเสมอ

จากแนวทางในการส่งเสริมความสามารถทางภาษาที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า ควรส่งเสริมให้เด็กได้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา ให้รู้คำศัพท์มาก โดยการอ่านให้ฟัง พูดคุยกับเด็กเสมอ อ่านนิทาน และการจัดประสบการณ์ทางภาษา การเล่นนิ้วมือ การเล่นตอบคำถาม การเล่นปริศนาคำทาย การเล่น ทำท่าทางประกอบ การแสดงบทบาทสมมติ การเล่านิทาน ท่องคำคล้องจอง ร้องเพลงกล่อมเด็ก และเล่นเกมตามคำสั่ง ในบรรยากาศที่เป็นอิสระและผ่อนคลาย ตลอดจนให้กำลังใจและความมั่นใจ เพื่อให้เด็กมีความเชื่อมั่นส่งเสริมให้เด็กมีความสามารถทางภาษาพัฒนายิ่งขึ้น

1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาของเด็กปฐมวัย

ได้มีนักการศึกษาได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาษาของเด็ก ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ไว้หลายท่านดังต่อไปนี้

1.5.1 งานวิจัยต่างประเทศ

คาสทีริเซียส (Kastelorzios 1995: A) ได้ศึกษาบริบทต่างๆ ที่มีส่วนเสริมสร้างพัฒนาการทางภาษาในชั้นเรียนของเด็กอนุบาล โดยทดลองกับเด็กอนุบาล 36 คน จัดให้มีกิจกรรมที่ครูเป็นผู้นำ มีการวัดความสามารถทางภาษาของเด็ก โดยใช้วิธีบรรยายภาพ นอกจากนี้ยังมีการทำแบบสอบถามถึงผู้ปกครองของเด็ก เพื่อรวบรวมข้อมูลในด้านสภาพแวดล้อมทางบ้านของเด็ก ผลวิจัยพบว่า เด็กมาจากครอบครัวที่มีความรู้ดีจะแสดงออกทางภาษาแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดระหว่างกิจกรรมที่ครูชี้นำกับกิจกรรมที่เด็กร่วมกันทำ และกิจกรรมที่ครูจะส่งเสริมให้เด็กเกิดการใช้ภาษาที่เป็นระบบได้มากกว่ากิจกรรมที่เด็กร่วมกันทำ

เทมปลิน (Templin 1957: 127) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความซับซ้อนและความยาวของประโยคเด็กอายุ 3-6 ปี ในสหรัฐอเมริกา พบว่า ความยาวของประโยคที่เด็กพูดจะเพิ่มขึ้นตามอายุ ระดับสติปัญญา และฐานะทางสังคม เศรษฐกิจที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กหญิงมีทักษะทางภาษาสูงกว่าเด็กชายเพียงเล็กน้อย และเด็กอายุ 3 ปี ไม่สนใจในเรื่องไวยากรณ์

ไลยามินา (L.M. Liyamina 1957: 207 อ้างถึงใน ศรียา นิยมธรรม และ ประภัศร นิยมธรรม 2519: 31) ได้เสนอผลการค้นคว้าด้านพัฒนาการทางภาษา ที่ทำกับเด็กชาวรัสเซีย เขาสรุปลักษณะการพูดของเด็กไว้ 2 ประการ คือ

1. ประโยคที่พูดมักขาดตอน และพูดเป็นประโยคไม่สมบูรณ์ ลักษณะการพูด ของเด็กแต่ละคนจะมีพัฒนาที่ถอยหลัง คือ พูดไม่ดีกว่าเดิมได้ในบางช่วงอายุ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเด็กแต่ละคน

2. มักพูดไม่ชัด คำที่พูดเปล่งเสียงไม่ถูกต้อง แต่อาจฟังคล้ายถูก คือ ใช้เสียงได้ใกล้เคียงกับคำจริงๆ

งานวิจัยของเขานั้น เขาใช้วิธีสอนการออกเสียงเด็ก 2 แบบ คือ โดยให้พูดตามและใช้คำถามว่า “นี่คืออะไร” แบบแรกเด็กเพียงกล่าวซ้ำในสิ่งที่ตนได้ยิน แบบหลังเด็กต้องเรียนรู้ในการโยงความสัมพันธ์ของชื่อและสิ่งต่างๆ เขาพบว่า เด็กจะตอบคำถาม “...อยู่ที่ไหน” ได้เร็วกว่า จะตอบว่า “...นี่คืออะไร” และคำตอบ “...อยู่ที่ไหน” ก็คงที่มากกว่า เพราะเด็กสามารถชี้ได้ ผลการตอบคำถาม “...นี่คืออะไร” เขาพบว่าเด็กตอบได้ดีขึ้นเมื่ออายุเพิ่มขึ้น คือ จาก 2.3 เปอร์เซ็นต์ เมื่ออายุ 14 เดือน เป็น 88.7 เปอร์เซ็นต์ เมื่ออายุ 24 เดือน นอกจากนี้ เขาพบว่า การเรียกชื่อสิ่งของจากความทรงจำ โดยตอบคำถาม “นี่คืออะไร” นั้นยาก แม้กับเด็กอายุอย่าง 3 ปี เขาสรุปว่า “การได้ยิน” เป็น สิ่งจำเป็นในการเรียนรู้ภาษาพูด และองค์ประกอบ 3 ประการ ที่ทำให้เด็กออกเสียงได้ชัดเจน ถูกต้อง คือ อายุของเด็ก ความยากง่ายของคำพูด และความสามารถในการได้ยินเสียงที่คนอื่นพูดเพื่อนำเป็นแบบอย่าง

กิลมอร์ (Gilmore 1997: Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของเนื้อความในการเล่านิทานและความเข้าใจในการภาษาของเด็กเกรด 3 เนื่องจากความสามารถในด้านนี้มีความจำเป็นต่อความเข้าใจความหมายของคำ เข้าใจเนื้อหา และจะทำให้เด็กเข้าใจเนื้อเรื่อง ซึ่งทำให้เด็กรู้จักการใช้ภาษา ประเมินความเข้าใจภาษา โดยดูจากความสามารถในการเล่าเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ความเข้าใจภาษาไม่จำเป็นต้องมีพัฒนาการทางด้านการเล่าเรื่องที่ดีได้

ฮิปเปิล (Hipple) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมเขียนบันทึกกับเด็กอนุบาลเป็นเวลา 1 ปี ผลการวิจัยพบว่า เด็กให้ความสนใจกิจกรรมดังกล่าวมาก เด็กที่มีทักษะการฟัง การพูด การอ่านสูงขึ้น มีความเข้าใจและพัฒนาการตัดสินใจด้วยตนเอง (สตรีนันท์ อยู่คงแก้ว 2541: อ้างอิงจาก Hipple 1985: Journal Writing in Kindergarten p.255-261)

1.5.2 งานวิจัยในประเทศ

อรุณี เหลืองหิรัญ (2533: 80) ศึกษาความพร้อมทางภาษา และการคิดแก้ปัญหา ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ โดยใช้โครงสร้างเป็นลักษณะของเนื้อหา ซึ่งระบุถึงความสำคัญที่เป็นเค้าโครงของเรื่องราวที่สัมพันธ์ต่อเนื่องเป็นเรื่อง ซึ่งผู้เล่าหรือผู้เขียนเรียบเรียงขึ้นมีอยู่ 4 ลักษณะ ได้แก่ การบอกรายละเอียดของเรื่องราวการเปรียบเทียบการคิดเป็นเหตุ

เป็นผล ปัญหาและข้อแก้ไข แต่โครงสร้างที่นำมาใช้จัดประสบการณ์ทางภาษานี้จะเน้นลักษณะของการจับใจความสำคัญของเรื่องราวของเด็กอายุ 5-6 ปี โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ โดยใช้โครงสร้างระดับยอดมีความพร้อมทางภาษาและความสามารถในการแก้ปัญหา สูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ขจิตพรรณ ทองคำ (2536: 134) ศึกษาเกี่ยวกับการเล่นบทบาทสมมติ โดยเด็กมี ส่วนร่วมในการจัดสื่อการเล่นที่มีผลต่อการคลายการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยของเด็กอายุ 5-6 ปี โรงเรียนอนุบาลสามเสน ผลการศึกษา พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ โดยมีส่วนร่วมในการจัดสื่อการเล่น และเด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติตามปกติ มีความสามารถในการคลายการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและความสามารถทางภาษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กาญจนา สุวรรณธาร (2537: 105) ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในตนเองและความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นสรรค์สร้างที่ครูมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กนักเรียนชายและหญิง อายุ 4-5 ปี จำนวน 60 คน ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นสรรค์สร้างแบบที่ครูมีปฏิสัมพันธ์ มีความเชื่อมั่น และมีความสามารถทางภาษาสูงกว่าเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นสรรค์สร้างแบบครูไม่มีปฏิสัมพันธ์ และการจัดประสบการณ์การเล่นปกติ

วิจิตรา วิเศษสมบัติ (2539: 86-88) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสามารถทางภาษาและเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ความคิดรวบยอดประกอบการสนทนาในกิจกรรมการปั้น โดยศึกษาเด็กปฐมวัยอายุ 4-5 ปี โรงเรียนตลิ่งเหนือ จำนวน 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 15 กลุ่ม โดยได้รับการจัดประสบการณ์ความคิดรวบยอดประกอบการสนทนาในกิจกรรมการปั้น และกลุ่มควบคุม 15 คน ความคิดรวบยอดประกอบการสนทนาในกิจกรรมการปั้น มีความพร้อมทางภาษาแตกต่างจากเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การปั้นแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศิริมาศ แก้วเจริญวงศ์ (2541: 58) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา สำหรับเด็กปฐมวัยในสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนภาคเหนือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ สถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนภาคเหนือ จำนวน 287 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต ผลวิจัยพบว่า สถานรับเลี้ยงเด็ก

เอกชนภาคเหนือ มีการจัดสภาพแวดล้อม ทั้งภายนอกและภายในห้องพัฒนาการ และ/หรือห้อง
 เอนกประสงค์ที่เอื้อต่อพัฒนาการทางภาษา อยู่ในระดับปานกลาง ผู้ประกอบการสถานรับเลี้ยงเด็ก
 เอกชนภาคเหนือ มีการดำเนินการส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาอยู่ใน
 ระดับปานกลาง

สถิรนนท์ อยู่คงแก้ว (2541: 72) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับทักษะทางภาษาของ
 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการสรุปกิจกรรมในวงกลม โดยใช้เทคนิคการสร้างสมุดเล่มใหญ่กับเด็กปฐมวัย
 อายุ 3-4 ปี ในโรงเรียน ไพฑูรย์ศึกษา จำนวน 10 คน ผลการศึกษา พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการ
 สรุปกิจกรรมในวงกลม โดยใช้เทคนิคการสร้างสมุดเล่มใหญ่กับเด็กปฐมวัยที่ได้รับการสรุป
 กิจกรรมในวงกลมตามแผนการจัดประสบการณ์ มีทักษะทางภาษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ
 ทางสถิติ

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่า การใช้ภาษาในเด็ก
 ปฐมวัยนั้น มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้ภาษาพูด ดังนั้น เด็กปฐมวัยจึงควรได้รับ
 การส่งเสริมเสนอแนะแนวทาง และมีการจัดประสบการณ์ทางภาษาพูดอย่างถูกต้องเหมาะสม จากผู้
 ที่เกี่ยวข้องกับผู้เด็ก เพื่อให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการทางภาษาพูดที่ถูกต้องตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง
 และเหมาะสมที่สุด

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพูดของเด็กปฐมวัย

การพูดเป็นความสามารถด้านหนึ่งของการใช้ภาษานอกเหนือจากการฟัง การอ่าน และ
 การเขียน ในที่นี้จะกล่าวถึง การพูดในด้านความหมาย ความสำคัญ พัฒนาการ ความสามารถ
 ทางารพูด แนวทางและบทบาทของครูเป็นลำดับขั้น ดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายและความสำคัญของการพูดของเด็กปฐมวัย

2.1.1 ความหมายของการพูดของเด็กปฐมวัย

การพูดได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของการพูดไว้หลายด้านด้วยกัน ซึ่ง
 ในแต่ละด้านนั้นมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยทั้งสิ้น

การพูด หมายถึง การถ่ายทอดความคิด ความรู้ หรือความต้องการด้วยถ้อยคำ
 น้ำเสียง และกิริยาท่าทางให้ผู้รับฟังรับรู้ และตอบสนองตามที่ผู้พูดต้องการ (อำไพ สุจริตกุล และ
 ชิดา โมสิกรัตน์ 2534: 397) การสื่อสารความคิด ความรู้สึก ความรู้ประสบการณ์ และความต้องการ
 ของผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง เพื่อสื่อความหมายให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ โดยใช้ภาษา น้ำเสียง และอากัปกิริยา

เป็นสื่อ (กรณีการ์ วาจาบัณฑิตย 2536: 12) การพูด เป็นวิธีการสื่อสารที่มนุษย์นิยมใช้ในการแสดงออกทางภาษาเพื่อแสดงความรู้ ความคิดความต้องการ ความรู้และประสบการณ์ในการติดต่อกับผู้อื่น การพูดต้องอาศัยขบวนการต่างๆ ทำงานอย่างต่อเนื่อง และประสานกัน คือ ขบวนการหายใจ ขบวนการเปล่งเสียง ขบวนการแปรเสียง (เบญจมาศ พระธานี 2538: 17) ได้กล่าวถึงความหมายทางการพูดไว้ว่าการพูด หมายถึง กระบวนการหนึ่งในการสื่อสารของมนุษย์ ผู้พูดจะเป็นผู้ส่งสารอันเป็นเนื้อหาสาระ ข้อมูลความรู้กับอารมณ์ความรู้สึก ความต้องการและความคิดเห็นของตัวเองกับกิริยาท่าทางต่างๆ ส่งไปยังผู้ฟังหรือผู้รับสาร เพื่อให้ได้รับทราบและเกิดการตอบสนองในขั้นตอนสุดท้าย (รังสรรค์ จันต๊ะ 2541: 21) นอกจากนั้น การพูดยังหมายถึง ศาสตร์ต่างๆ ดังนี้ (ศรียา นิยมธรรม และประภัสสร นิยมธรรม 2541: 49)

ในด้านภาษาศาสตร์ (linguistic level) หมายถึง ขบวนการที่ผู้พูดสรรหาถ้อยคำ เสียงที่ต้องการใช้มารวมกัน เปล่งออกมาเป็นเสียงประโยคที่ถูกต้อง ตามหลักไวยากรณ์

ในด้านสรีรวิทยา (physiological level) เป็นระบบการทำงานของเซลล์ประสาท เช่น จัดสรรให้อวัยวะต่างๆ ของผู้พูดเคลื่อนไหวเพื่อการเปล่งเสียงกระตุ้นการทำงานของอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและอวัยวะที่ใช้ในการรับฟังเสียงของผู้พูด

ในด้านความรู้ในเรื่องเสียง (acoustic level) ก็คือ การที่คลื่นเสียงเดินทางผ่านอากาศระหว่างผู้พูด มายังผู้ฟังพร้อมๆ กัน ที่จะสะท้อนไปเข้าหูผู้พูดเองด้วย

ในด้านจิตวิทยา (psychological level) หมายถึง ความรู้สึกจากการนำสิ่งที่ได้ยินได้ฟังจากผู้พูด ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันทั้งผู้พูดและผู้ฟัง โดยที่มีการคาดหวังด้วยกันทั้งสองฝ่าย

จากความหมายของการพูดที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า การพูดเป็น การใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง กิริยา ท่าทาง เป็นเครื่องมือสื่อสารถ่ายทอดความรู้ ความคิด และความรู้สึก และทัศนคติ ตลอดจนความต้องการจากผู้พูดสู่ผู้ฟัง และเกิดการตอบสนองตามที่ผู้พูดคาดหวัง

2.1.2 ความสำคัญของการพูดของเด็กปฐมวัย

นักทฤษฎีพัฒนาการ ได้ศึกษาความสำคัญของภาษาเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม และสติปัญญาของเด็กปฐมวัย

ดวงเดือน ศาสตรภักดิ์ (2535: 214-215 อ้างถึงในบุษบา สงวนวนชาติ. 2547: 8) กล่าวว่า ภาษามีความสำคัญอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. เด็กสามารถใช้ภาษาเป็นคำพูด เพื่อการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น และเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการทางสังคมขึ้น

2. เด็กสามารถใช้ภาษาคำพูดที่เกิดขึ้นภายในจากรูปแบบของการคิด โดยระบบของการใช้สัญลักษณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางภาษาในระดับต่อไป

3. ภาษาเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นภายในตัวเด็ก ดังนั้น จึงไม่ต้องอาศัย การจัดกระทำกับวัตถุจริงๆ เพื่อแก้ปัญหาเด็ก สามารถสร้างจินตนาการถึงวัตถุ เมื่อวัตถุนั้นจะอยู่นอกสายตา หรือเคยพบมาแล้ว เด็กสามารถทำการทดลองในสมอง และทำการได้เร็วกว่าการจัดกระทำวัตถุนั้น

นอกจากนี้ นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการพูดที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางการพูดไว้ดังนี้

ฝ่ายวิชาการอนุบาลรักลูก (รักลูก 2534: 5) กล่าวถึง ความสำคัญของการฝึกทักษะการพูดไว้ดังนี้

1. เด็กฝึกการพูดในลักษณะการถ่ายทอดความคิด จินตนาการ ความรู้สึกออกมาเป็นคำพูด

2. เด็กได้รับประสบการณ์ในการใช้ภาษาอย่างถูกต้อง และเกิดการเรียนรู้ที่จะเรียงถ้อยคำเป็นประโยคที่มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

3. เด็กได้รับการฝึกให้เกิดความกล้าแสดงออกในการที่จะคิดหรือสื่อสารให้ผู้อื่นฟัง

สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542: 63-64) ได้กล่าวว่า การพูดเป็นเครื่องมือสำคัญของการติดต่อสื่อสารที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต การฝึกพูดเป็นพื้นฐานที่จะช่วยฝึกทักษะด้านภาษาได้เป็นอย่างดี ซึ่งจุดประสงค์ของการฝึกพูดมีดังนี้

1. เพื่อให้เด็กพัฒนาการพูดได้คล่องเป็นธรรมชาติ ได้เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ๆ

2. พัฒนาความสามารถในการพูดได้ชัดเจน ได้ฝึกเสียงที่เป็นปัญหาสำหรับเด็ก เช่น เสียง “ส” นอกจากนี้ยังควรพูดด้วยน้ำเสียงที่น่าฟัง รื่นหู ไม่ดัง ไม่ค่อยเกินไป มีความมั่นใจในการพูด

3. พูดถูกต้องจนเป็นนิสัย เช่น เด็กๆ มักจะพูดประโยคปฏิเสธว่า “ผมเปล่าทำ” ต้องแก้เป็น “ผมไม่ได้ทำครับ หรือไม่ได้ทำค่ะ”

4. เพื่อใช้ภาษาเป็นเครื่องมือติดต่อสังคมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นๆ การที่เด็กจะเป็นที่น่าคบหาสมาคมด้วย ย่อมต้องมีภาษาที่สุภาพ ดังนั้น การให้การศึกษาเด็กวัยนี้ ย่อมจะฝึกเด็กให้รู้จักใช้คำสุภาพทั้งหลาย เช่นคำว่า “ขอโทษ” “ขอบคุณ” โดยต้องเป็นแบบให้เด็ก และต้องให้เด็กใช้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้จะต้องให้รู้จักกาลเทศะด้วย เสียงที่พูดในห้องเรียน ย่อมจะไม่ต้องดังเหมือนเสียงที่ใช้ในสนาม

5. เพื่อพัฒนาความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่น คือ ไม่เพียงแต่แสดงความคิดเห็นของคนเท่านั้น แต่ยังสามารถเข้าใจสิ่งที่คนอื่นพูด สามารถพูดสิ่งที่มิผู้กล่าวไว้ได้

6. การฝึกเลียนเสียงคำพูดก่อนที่จะบรรยายเรื่องราวต่างๆ หากไม่ฝึกในเรื่องนี้เด็กบางคนจะเล่าเรื่องไม่ตรงจุด เช่น เด็กอาสาจะเล่าเรื่อง “ไปเที่ยวทะเล แทนที่จะพูดถึงการไปทะเล เด็กบางคนจะมัวพะวงแต่จุดไม่สำคัญ เช่น การแต่งตัว การซื้อของต่างๆ สำหรับการเดินทาง ครูอาจต้องช่วยเตือนเด็กให้พูดเข้ามาหาเรื่องอีกทีหนึ่ง

7. เรียนรู้เกี่ยวกับภาษา เช่น หลักของการออกเสียง เสียงวรรณยุกต์ การเว้นวรรค การเรียบเรียง คำให้เป็นประโยค และคำบางคำ มีความหมายได้หลายอย่าง

สรุปได้ว่า การพูดมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างมาก เด็กจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาที่ใช้ในการพูด การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น การคิด จินตนาการ ถ่ายโยงความรู้ออกมาเป็นการพูด ซึ่งพื้นฐานทางภาษาของเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการที่ดีตามลำดับขั้นนั้น จะช่วยพัฒนาการพูดให้ดีขึ้นต่อไป

2.2 พัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัย

มีขั้นตอนของการพัฒนาการทางภาษาและการพูด โดยเริ่มต้นจากเด็กรับรู้ภาษาและคำพูดจากการได้ยิน เด็กสามารถฟังเข้าใจสิ่งที่ได้ยินก่อนที่จะพูดได้ ทักษะในการฟัง รับรู้และเข้าใจคำพูดของเด็กเกิดก่อนทักษะในการพูดสื่อภาษา พัฒนาการทางภาษาและการพูด จึงเริ่มจากพัฒนาการด้านการคิด โดยการรับรู้ผ่านประสาทหูส่งไปยังสมอง เพื่อแปลความหมาย ทำให้เข้าใจคำพูดนั้นได้ แล้วเด็กจึงเริ่มพูดได้ในภายหลัง (รักลูก 2534: 1)

เพ็ญแข ประจณปัจจนิก (ม.ป.ป.: 19) กล่าวถึง พัฒนาการทางการพูดของเด็กวัย 1-5 ปี มี 5 ระยะดังต่อไปนี้

1. ระยะอ้อแอ้ (babbling) จะเริ่มเมื่อเด็กมีอายุประมาณ 3 เดือน และจะเห็นชัดเมื่อเด็กอายุ 6 เดือนไปแล้ว เด็กจะอ้อแอ้ทั้งเวลามีคนอื่นอยู่ด้วยและเวลาอยู่คนเดียว
2. ระยะเล่นเสียง (vocal play) คือ การที่เด็กทำเสียงสูงต่ำประกอบไปด้วย พบในระยะเวลาประมาณ 6-8 เดือน
3. ระยะเล่น (jargon stage) เป็นลักษณะการพูดของเด็กระยะก่อน 2 ขวบ คือ การที่เด็กเลียนแบบเสียงพูดของผู้ใหญ่ ถ้าฟังเพินๆ คิดว่าเด็กพูดได้เป็นประโยคยาวๆ แต่ที่จริงแล้วไม่มีความหมาย

4. ระยะเวลาพูดคุยๆ หรือการพูดคลุมความหมายเกิดขึ้น ระยะเวลา 2 ขวบขึ้นไป เด็กจะนำคำมารวมกันพูดสั้นๆ การเรียงคำอาจสลับสับสน และส่วนใหญ่จะมีเสียง 2 หรือ 3 คำ เท่านั้น เช่น “แมวไหน” เป็นต้น หรือตัดคำให้เหลือคำเดียวเช่น “ไป”

5. การใช้ท่าทาง (gestures) เกิดในช่วงที่เด็กยังไม่สามารถจะใช้คำพูดบอกความต้องการได้ จึงใช้ท่าทางเพื่อทดแทนภาษา แต่หลังจาก 2 ขวบไปแล้ว เด็กจะใช้ท่าทางน้อยลงไปเป็นลำดับ

ศรียา นิยมธรรม และประภัสสร นิยมธรรม (2519: 13-30) ยังได้กล่าวถึงพัฒนาการของเด็กไว้ดังนี้

1. ขั้นปฏิกิริยาสะท้อน (reflexive vocalization) เกิดขึ้นกับทารกในระยะแรกเกิด จนถึงประมาณ 1 เดือนครึ่ง เสียงที่เปล่งออกมาในระยะนี้ไม่มีความหมายแน่นอน แต่เสียงร้อง ประกอบกับท่าทางการเคลื่อนไหวบ่งบอกถึงสภาวะทางร่างกายที่เด็กกำลังเผชิญอยู่ระยะนี้ เด็กเริ่มหันไปหาเสียงพูดที่เด็กเริ่มได้ยิน

2. เสียงอ้อแอ้ (babbling stage) เกิดขึ้นเมื่อเด็กอายุได้ 3-4 เดือน โดยอวัยวะในการฟังเสียง และการเปล่งเสียงได้แก่ หู ปาก ลิ้น เริ่มพัฒนามากขึ้น ระยะนี้เด็กจะได้ยินทั้งเสียงของผู้อื่น และเสียงของตนเอง การเปล่งเสียงในระยะนี้ มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางพูด โดยก่อให้เกิดทักษะในการออกเสียง เพราะเด็กจะลองทำเสียงต่างๆ ที่ได้ยิน

3. ขั้นเลียนเสียง (lalling stage) เริ่มเมื่อเด็กอายุได้ 6 เดือน เป็นระยะที่ประสาทรับฟังเสียงและประสาทพัฒนาขึ้น สามารถจับเสียงที่ผู้อื่นพูดได้ พร้อมๆ กันนี้ประสาทตาจะสังเกตการเคลื่อนไหวของริมฝีปากของผู้พูดด้วย เด็กจึงสามารถจะเลียนเสียงผู้อื่นและเลียนเสียงของตนเองได้

4. ขั้นเลียนเสียงผู้อื่น (eoholalia) เริ่มเมื่อเด็กอายุได้ประมาณ 9 เดือน เด็กจะลดการเลียนเสียงตัวเอง แต่จะเลียนเสียงผู้อื่นมากขึ้น เพราะระยะนี้เด็กจะเริ่มให้ความสนใจต่อคำที่เด็กคุ้นเคยบางคำ และเริ่มสนใจต่อสิ่งต่างๆ รอบตัวที่อยู่ภายในบ้านมากขึ้น

5. ขั้นการพูดเป็นคำ (true speech) เริ่มเมื่อเด็กอายุได้ประมาณ 1 ขวบ คำแรกของเด็กมักจะเกิดขึ้นโดยบังเอิญ การสนองตอบจากผู้ใหญ่ รวมทั้งการให้รางวัลการทำโทษ ทำให้เกิดการเรียนรู้ในด้านการพูด

กิตติยวดี บุญเชื้อ (2527: 86-87) ได้แสดงความคิดเห็นว่า เด็กเริ่มเข้าใจความหมายของคำและประโยค ซึ่งระยะต่อมาเด็กจะเริ่มสร้างคำศัพท์ของตนเอง และเริ่มพูดจนถึงขั้นสามารถติดต่อกับผู้อื่นได้เป็นลำดับขั้นพัฒนาการดังนี้

1. ระยะตาม หรือ single sentence stage เป็นระยะที่เด็กอายุระหว่าง 1-2 ขวบ เป็นการพูดเลียนแบบโดยไม่เข้าใจความหมาย และจะค่อยๆ พัฒนาคำศัพท์ที่เป็นประโยชน์ต่อตัวเอง คำแรกของเขาจะเป็นคำนามที่ใช้ความหมายทั่วไป

2. ระยะติดหรือ ealy sentence stage เป็นระยะที่เด็กอายุระหว่าง 3-5 ขวบ เด็กเริ่มเข้าใจความหมายมากขึ้น และสามารถพูดประโยคได้ แม้จะยังไม่รู้ไวยากรณ์แต่อย่างใด ก่อนชนิดของคำที่เด็กใช้พูดในระยะแรกนี้ ประกอบด้วย คำนาม สรรพนาม กริยา แต่อยู่ในขอบเขตจำกัด

3. ระยะติด หรือ short sentence stage เป็นระยะที่เด็กอายุระหว่างอายุ 3-5 ขวบ เด็กเริ่มคิดที่จะลองพูดคำรู้จัก คำศัพท์ของเด็กขยายมากขึ้น ซึ่งมีผลให้เด็กสามารถพูดได้ตอบให้เข้าใจได้ ขั้นนี้เด็กสามารถใช้คำคุณศัพท์ที่บอกลักษณะได้ เช่น คุณศัพท์บอกสี ขนาด จำนวน ความรู้สึก และคำกริยาวิเศษณ์ รวมทั้งคำกริยา

4. ระยะสั้น หรือ complete sentence stage เป็นระยะที่เด็กอายุระหว่างอายุ 5-6 ขวบ เด็กในวัยนี้ สามารถค้นคิดคำที่ตนรู้จักมาผูกเป็นประโยคยาวๆ ได้ โดยที่เด็กเองก็เข้าใจในสิ่งที่ตนพูดประโยคจะประกอบด้วยคำประมาณ 6-8 คำ ลักษณะของประโยคถูกต้องตามรูปแบบไวยากรณ์ที่ใช้อยู่ในชุมชนที่เด็กอาศัยอยู่ ถ้าที่ใช้ในประโยคจะพบคำสรรพนาม บุพบท สันธาน และคำนำหน้านาม

5. ระยะปน เป็นระยะที่เด็กอายุระหว่าง 6-8 ขวบ ความคิดของเด็กจะขยายออกไป ซึ่งทำให้การพูดของเด็กสับสนบ้างในบางครั้ง

6. ระยะโปร่ง เป็นระยะที่เด็กอายุตั้งแต่ 9 ขวบขึ้นไป ความรู้เกี่ยวกับศัพท์ของเด็กขยายกว้างออกไป ทำให้สามารถคิดและเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้มากขึ้น เด็กเริ่มใช้ภาษาพูดได้อย่างคล่องแคล่ว ประโยคเพิ่มความซับซ้อนและมีความหมายขึ้น และกว้างขึ้น

นอกจากนี้เฮอร์ลอค (Hurlock 1978: 185-186 อ้างถึงใน บุญบา สงวนวนชาติ 2547: 20-22) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของพัฒนาการทางการพูดไว้หลายประการดังนี้

1. ความเข้าใจภาษาที่ผู้อื่นพูด ความสามารถที่จะเข้าใจคำพูดของผู้อื่นต้องอาศัยความรู้ศัพท์ต่างๆ เป็นพื้นฐานทำนองเดียวกับผู้ใหญ่เรียนภาษาต่างประเทศ ก็ต้องรู้คำศัพท์มากพอควร จึงจะจับความได้ และอาจเข้าใจภาษาก่อนจะพูดได้ เด็กก็เช่นกัน เด็กอาจเข้าใจท่าทางการพูด การกระทำ แต่อาจไม่เข้าใจคำประโยคที่พูดในการพัฒนาความเข้าใจนั้น เด็กอาจมีการตอบสนองต่อทั้ง ลีลา การพูด และสำเนียงที่ได้ยินในสภาพการณ์ต่างๆ เด็กสามารถที่จะเรียนรู้ความหมายของคำจากสถานการณ์จากท่าทาง เช่น การยิ้ม สัมผัสเสียงที่พูด

2. การเรียนรู้คำศัพท์ พิจารณาได้ 2 ด้าน คือ

2.1 คำศัพท์ทั่วไป ได้ลำดับขั้นของคำศัพท์ไว้ ดังนี้

2.1.1 คำนาม เป็นคำแรกของเด็ก ซึ่งเกิดจากการเล่นเสียง

2.1.2 กิริยา หลังจากที่ได้ให้เรียนรู้คำนามเพียงพอที่จะไปใช้เรียกชื่อคนและสิ่งของในสภาพแวดล้อมได้แล้ว เขาก็เริ่มที่จะเรียนรู้คำศัพท์ โดยเฉพาะคำศัพท์ที่เป็นการแสดงท่าทาง เช่น ให้เอาไปและถือไป

2.1.3 คำคุณศัพท์ จะปรากฏให้เห็นได้ในราวขวบครึ่ง คำคุณศัพท์ง่ายๆ ที่ใช้ในเริ่มแรก ได้แก่ “ดี” “เลว” “ชน” “ร้อน และ หวาน” ซึ่งจะใช้กับบุคคล อาหารและของเล่น

2.1.4 กริยาวิเศษณ์ เด็กจะรู้จักใช้พร้อมๆ กับคำศัพท์คำกริยาวิเศษณ์ที่ใช้ทั่วๆ ไป ก็มี “ที่นี่ และที่โน่น” ในช่วงสองปีแรก เด็กเรียนรู้คำศัพท์ได้ช้า หลังจากนั้นในระยะก่อนเข้าเรียนจะเรียนรู้เร็วขึ้น และจะเรียนรู้อย่างรวดเร็ว หลังจากเข้าโรงเรียนแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากได้รับการสอนโดยตรงจากครู และจากการได้พบเห็นสิ่งต่างๆ มากขึ้น

2.2 ศัพท์เฉพาะ เฮิร์ลอค (Hurlock) ได้แยกศัพท์เฉพาะออกเป็น 7 ลักษณะ คือ

2.2.1 ศัพท์เกี่ยวกับสี เด็กทั่วไปจะรู้จักชื่อสี ขั้นต้นในราว 4 ขวบ และจะเรียนรู้ในสีอื่นๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสนใจเรื่องสีและโอกาสที่จะเรียนรู้

2.2.2 ศัพท์เกี่ยวกับจำนวนมาตราวัด เซาว์ ปัญญา ของสแตนฟอร์ด นินด์ (Stanford Binet) เด็ก 5 ขวบ สามารถที่จะนับสิ่งของได้ถึง 3 เด็ก 6 ขวบ จะเข้าใจคำว่า “สาม” “เก้า” “สิบ” และ “เจ็ด” ดีพอที่จะนับแท่งลูกบาศก์ก็ได้

2.2.3 ศัพท์เกี่ยวกับเวลา เด็กอายุ 6-7 ขวบ จะรู้ความหมายของเวลา ตอนเช้า ตอนบ่าย ตอนกลางวัน ตอนกลางคืน ฤดูร้อน และฤดูหนาว

2.2.4 ศัพท์เกี่ยวกับเงิน เด็กอายุ 4-5 ขวบ เริ่มที่จะรู้ค่าของเหรียญ ตามลักษณะ ขนาด และสีของเหรียญ

2.2.5 ศัพท์แสดง ช่วงระหว่าง 4-8 ขวบ เด็กส่วนมาก โดยเฉพาะเด็กชายใช้ศัพท์แสดงแสดงออกทางอารมณ์ และทำตามกลุ่มเพื่อน

2.2.6 ศัพท์สบล สาบาน คำสาบาน ส่วนมากเด็กชายจะเป็นผู้ใช้ เริ่มในวัยเข้าเรียน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้ตนเองว่าโตแล้ว เพื่อทดแทนความรู้สึกที่เป็นปมด้วย และเพื่อดึงดูดความสนใจ

2.2.7 ศัพท์ลับเฉพาะ เด็กหญิงเกือบทุกคนจะใช้ภาษาเฉพาะหลังจากอายุ 6 ขวบ เพื่อใช้สื่อสารกับเพื่อน

3. การสร้างประโยค เมื่อเด็กเริ่มพูดเป็นประโยค ก็มักทำโดยเอาคำมาต่อกัน ซึ่งเด็กจะเริ่มทำได้ก่อนอายุ 2 ขวบ ระยะแรกๆ ก็มักใช้คำเดียวก่อน อาจเป็นคำนาม หรือกริยาประกอบท่าทาง เมื่อเด็กอายุ 2 ขวบ เด็กจะรวมคำมาต่อเป็นประโยค แต่ไม่สมบูรณ์ ประโยคมักประกอบด้วยคำนามและคำกริยาบางครั้งอาจมีคำคุณศัพท์ หรือกริยาวิเศษณ์ด้วย เมื่ออายุ 4 ขวบ เด็กพูดเป็นประโยคได้เกือบสมบูรณ์ และรู้จักใช้คำเกือบทุกชนิด พออายุ 6 ขวบ เด็กจะรู้จักใช้ประโยคเกือบทุกแบบ ประโยคที่ใช้ตอนแรก มักเป็นประโยคง่ายๆ แล้วค่อยซับซ้อนขึ้นตามลำดับ

4. การออกเสียง เด็กจะเลียนเสียงตามที่ได้ยินดังจะเห็นได้ว่า เด็กจะพูดได้ตามลักษณะภาษาที่ตนได้ยินมาจากสิ่งแวดล้อมในช่วงอายุ 12-18 เดือน เด็กส่วนมากมักพูดฟังไม่รู้เรื่อง นอกจากคนใกล้ชิดในช่วงอายุ 18-36 เดือน การออกเสียงดีขึ้นมา การไม่เข้าใจสิ่งที่เด็กพูดทำให้เข้าใจผิด ไม่รู้ว่าต้องการอะไรแน่ มักทำให้เด็กเกิดความคับข้องใจได้ง่าย และทำให้เด็กมีพฤติกรรมถอยหลัง คือใช้วิธีร้องไห้เหมือนเมื่อยังเล็กอีกครั้ง โดยปกติหลังวัย 3 ขวบ จะออกเสียงชัดขึ้น แต่ยังมีบางคนยังออกเสียงบางเสียงไม่ชัด เช่น “ฟ่อ-ป้อ” “ซ้าง-ซ้าง” “ฉี-ลี” เป็นต้น แต่หลังจาก 5-6 ขวบไปแล้ว อาการพูดแบบนี้จะค่อยๆ หดหายไป เด็กจะพูดชัดเหมือนผู้ใหญ่

จากพัฒนาการการพูดที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า การพูดของเด็กพัฒนาเป็นไปตามขั้นตอน โดยที่พัฒนาจากการส่งเสียงที่ไม่มีความหมาย จนเสียงมีความหมาย การเลียนเสียงที่ได้ยิน และในท้ายที่สุดก็พัฒนาจากคำเป็นวลี เป็นประโยค และสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจ มีความเข้าใจในภาษาพูด สามารถพูดคำศัพท์ทั่วไปได้ พูดแสดงความคิดเห็น พูดแสดงความต้องการ พูดเล่าเรื่องราว พูดตั้งคำถาม จะพัฒนาการทางพูดที่เป็นไปตามลำดับขั้น

2.3 ความสามารถทางการพูดของเด็กปฐมวัย

เพียเจท์ (Piaget 1995 อ้างถึงใน ปานตา ใช้เทียบวงศ์ 2533: 79-85) ได้สรุปลักษณะการใช้ภาษาพูดไว้ 3 รูปแบบ คือ

1. การพูดซ้ำๆ (repetition) คือ การที่เด็กพูดคำซ้ำๆ กันหลายครั้ง รวมถึงการเลียนแบบคำพูดของผู้อื่นด้วย เด็กอาจคิดว่าคำพูดเหล่านี้เป็นคำที่เราคิดขึ้นเอง พูดกับตัวเองซ้ำๆ อย่างพอดูพอใจ

2. การพูดคนเดียว (monologue) คือ การที่เด็กชอบพูดคุยกับตัวเองดังๆ อาจจะเล่าเป็นนิยาย หรือสมมติเป็นครู เป็นพ่อเป็นแม่ การพูด ลักษณะนี้ไม่เกี่ยวกับการสื่อความเข้าใจกับผู้อื่น แต่อย่างใด เป็นการพูดเพื่อความเพลิดเพลินของตนเองเท่านั้น

3. การสื่อความเข้าใจ (communication) คือ การที่เด็กพยายามทำความเข้าใจกับบุคคลอื่น และใช้ภาษาสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจ โดยการอธิบาย ชักถาม วิจารณ์ ลักษณะการพูดในขั้นนี้

แสดงว่าวิวัฒนาการทางด้านการคิด การพูด และการใช้ภาษาที่สูงขึ้น และการพูดที่มีลักษณะของทางสังคม ได้แก่

3.1 การเล่าเรื่องราวของตนให้ผู้อื่นรู้ เป็นการพยายามแลกเปลี่ยนความเข้าใจกับผู้อื่น กล่าวคือ เมื่อพูดแล้ว ก็ต้องการให้คนอื่นฟัง ซึ่งเป็นการนำไปสู่การสนทนาต่อไป

3.2 การแสดงความคิดเห็นหรือวิจารณ์ เด็กแสดงความคิดเห็นในการทำงาน หรือการกระทำของผู้อื่น หรือใช้วิธีพูดให้ใครคนหนึ่งหรือหลายๆ คนฟัง และแสดงว่าตนเหนือกว่าผู้ตนวิจารณ์ เช่น “ไม่เห็นเก่งเลย กินข้าวก็หกด้วย”

3.3 การออกคำสั่ง/การแสดงความต้องการขอร้อง หรือขู่ เช่น เด็กสองคนคนหนึ่งพูดว่า “ห้ามเล่นรถคันนี้ ห้ามจับ”

3.4 การถามและการตอบ เด็กรู้จักถามและรู้จักตอบ เด็กเล็กๆ ไม่ค่อยเอาใจใส่กับคำตอบมากนัก หรือถามแล้วไม่ค่อยฟังคำตอบ หรือบางทีมีผู้ถามเด็กก็ไม่ยอมตอบเสียเฉยๆ ต้องให้พ่อแม่หรือครูตอบแทน หรือผู้นำในการตอบ โดยมากเด็กอายุ 3-5 ขวบ มักเป็นเช่นนี้

การพูดติดต่อสื่อสารในสังคมของเด็กปฐมวัย มีลักษณะสำคัญ ดังนี้ (แมรี ริเค จาลอน โก Mary Renck Ja Jonge; 1990 : 96-97 อ้างถึงใน ฌพักรชญาธิ์ สุวรรณเนตร 2547: 21)

1. การพูดอธิบายแสดงความต้องการให้บุคคลอื่นรับรู้ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทันทีทันใด
2. การตั้งคำถามที่ต้องการคำอธิบายใช้ในกลุ่มพื้นฐานเดียวกัน
3. การเล่าเรื่องราวจากประสบการณ์หรือจากความรู้ทั่วไปเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
4. การแสดงความคิดเห็นหรือการวิจารณ์ ในสิ่งที่เด็กเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือเรื่องอื่นๆ

นอกจากนี้ ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความสามารถทางการพูดไว้ในประเด็นต่างๆ ดังนี้ การพูดเป็นเครื่องบ่งชี้พัฒนาการด้านสติปัญญาและสังคม คุณประโยชน์ของการพูด คือ การ ติดต่อสื่อสาร และเพื่อได้รับการโต้ตอบจากสังคมที่อยู่รอบตนเอง เด็กทารกท่ามกลางการพูดจากผู้คนจึงเป็นแรงสนับสนุนให้รู้จัก มีความสามารถในการพูดจา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้สังคม (ประมวล ทิดคินสัน 2536: 131-132) การพูดของเด็กวัย 3-6 ปี เป็นวัยที่เจริญมากสำหรับการเรียนรู้ เด็กวัยนี้จะช่างซักถามพูดคุย ซึ่งจะทำให้เด็กรู้ภาษามากขึ้น เด็กที่พูดเก่งมีความสามารถรู้คำศัพท์มาก (วันเพ็ญ บุญประกอบ 2536: 3-4) ซึ่งพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัย มีความสำคัญมาก เด็กพร้อมที่จะฝึกทักษะทางภาษาและการรู้คำศัพท์ การออกเสียงคำให้ชัดเจน การ

ใช้ประโยค เพื่อการติดต่อสื่อสาร การบอกชื่อวัตถุสิ่งของต่างๆ แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับโอกาส และ
สิ่งแวดล้อม จะมีส่วนพัฒนาความสามารถทางการพูดให้กับเด็กได้เป็นอย่างดี (วิณี ชิดเชิดวงศ์
2537: 192) ประสพการณ์เรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ว่าคำที่เด็กปฐมวัยควรจะเรียนรู้ นั้น จะต้องได้มา
จากคำที่เคยใช้และคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน เป็นคำที่เด็กสามารถนึกภาพได้ เด็กจะเข้าใจคำเหล่านี้
พูดสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (บันลือ พฤษะวัน 2534: 14-15)

สรุปได้ว่า ความสามารถในการพูดของเด็กปฐมวัย เป็นการแสดงออกด้วยคำพูด
ที่เป็นประโยค โดยเน้นการพูด แสดงความต้องการกับผู้อื่นให้รับรู้ได้ พูดแสดงความคิดเห็น พูดเล่า
เรื่องราวต่างๆ และการใช้คำถามเป็นลักษณะการพูด

2.4 แนวทางและบทบาทของครูในการส่งเสริมพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์ ด้านภาษาให้เด็กอนุบาลว่า ควรจะประกอบด้วยกัน 3 อย่าง
ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (เลขา ปิยะอักษร 2523: 58-60)

1. การจัดประสบการณ์ด้านต่างๆ ที่ควรฝึกฝนหรือทดสอบทางการด้านการพูด
ได้แก่
 - 1.1 ฝึกออกเสียงคำต่างๆ ให้ถูกต้อง ชัดเจน
 - 1.2 ฝึกให้พูด คำวลี และประโยคได้อย่างเข้าใจความหมาย
 - 1.3 ฝึกให้พูด แสดงความต้องการและความรู้ได้
 - 1.4 ฝึกให้เล่าเรื่องจากประสบการณ์หรือเล่าเรื่องจากภาพได้
2. กิจกรรมต่างๆ ที่ควรจัดกิจกรรมในสอนพูด
 - 2.1 ให้เด็กเล่าเรื่องจากประสบการณ์หรือเล่าเกี่ยวกับสิ่งของ ของเล่นที่นำมาให้
เพื่อดู อาจให้มีเวลาเข้าประมาณ 5-10 นาที ก่อนสอนบทเรียน
 - 2.2 ครูเล่าเรื่องหรือนิทานให้เด็กฟัง แล้วให้เด็กลองเล่าตามบ้าง
 - 2.3 ให้เด็กพูดคำวลีประโยคตามครูให้ถูกต้อง หรืออาจให้พูดประโยคที่มี
พยัญชนะเดียวกันหมดก็ได้ จะเพิ่มความสุขและขบขันให้แก่เด็ก
 - 2.4 ให้เด็กพูดคำคล้องจอง เช่น ที่หนึ่งกินน้ำผึ้ง ที่สองกินข้าวพอง ที่สามกิน
ข้าวหลาม ฯลฯ ให้ท่องคำกลอนในบทดอกสร้อย หรือให้เด็กช่วยกันแต่งเอง เช่น “ฉันซื้อแดง
ฉันชอบกินแกง”
 - 2.5 ให้เด็กตอบคำถามง่ายๆ เช่น (ภาพ) นักเรียนสบายดีหรือไม่? (ตอบ) สบายดีค่ะ
สบายดีครับ (ถาม) นักเรียนมีมือกี่มือ? (ตอบ) สองมือ ฯลฯ
 - 2.6 ให้เด็กทายปริศนาคำทายอะไร

2.7 ให้เล่นเกมต่างๆ ที่มีการสนทนาแสดงความคิดเห็น

2.8 ให้เด็กเล่าเรื่องตามรูปภาพที่ครูหรือนักเรียนนำมา หรือเล่าจากภาพวาดที่ตนวาด หรือจากรูปปั้นดินเหนียว หรือดินน้ำมันที่เด็กปั้นเอง

3. พฤติกรรมที่วัดได้จากการฝึกทักษะ ได้แก่ พฤติกรรมที่ได้จากการฝึกทักษะการฟัง การพูด ที่เกี่ยวกับการแสดงออกของตัวเด็ก (self concept)

3.1 แนะนำตนเอง แนะนำชื่อ ชั้น โรงเรียนได้

3.2 บอกบ้านที่อยู่ของตนเอง บ้านเลขที่ ตำบล ถนน จังหวัดได้

3.3 เรียกชื่อสิ่งของใกล้ตัวเป็น เช่น ห้องเรียน โต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำได้

3.4 ฟัง ทำ และปฏิบัติตามคำบอกของเพื่อน ครูได้

3.5 ใช้คำพูดกับเพื่อน ครูได้เกี่ยวกับสวัสดิ์ ขอโทษ ขอบใจ ครับ นัน ฯลฯ

3.6 เล่าเรื่องจากภาพได้

3.7 เล่าเรื่องจากประสบการณ์ตนเองง่ายๆ ได้

3.8 แบ่งกลุ่มพูด สนทนากับเพื่อนได้

แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริม ความสามารถทางการพูดไว้หลากหลายวิธี ดังนี้
(กรมวิชาการ 2540ก: 36-37)

1. การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริง ของจำลอง รูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ

2. การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่างๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เน้นการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้นในเล่านิทาน สื่อที่ใช้อาจเป็นรูปภาพ หนังสือนิทาน หุ่นการแสดงท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง

3. การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ตามขั้นตอนของกิจกรรมนั้นๆ ในบางครั้งครูอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับครู เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเมล็ด การเป่าลูกโป่ง การเล่นเกมการศึกษา

4. การทดลองปฏิบัติการเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง เช่น การประกอบอาหาร การทดลองวิทยาศาสตร์ง่ายๆ การเลี้ยงหนอน ผีเสื้อการปลูกพืช ฯลฯ

5. การศึกษานอกสถานที่เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงอีกรูปแบบหนึ่ง ด้วยการพาเด็กไปทัศนศึกษาสื่อต่างๆ ของโรงเรียน หรือสถานที่นอกโรงเรียนเพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่เด็ก

6. การเล่นบทบาทสมมติ เป็นตัวละครต่างๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทาน หรือเรื่องราวต่างๆ อาจใช้สื่อประกอบการเล่นสมมติเพื่อสร้างความสนใจ และก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะ ที่คาดศีรษะรูปคน และรูปสัตว์แบบต่างๆ เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ของจริงชนิดต่างๆ

7. การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็ก ให้แสดงออกเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะ

แนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการทางการพูด จะต้องคำนึงถึงตัวครู การจัดบรรยากาศ และจุดมุ่งหมายของกิจกรรม ดังต่อไปนี้ (เยาวพา เดชะคุปต์ 2542: 75-76)

1. การฝึกพูดควรฝึกในกลุ่มเล็กๆ เพื่อให้มีการตอบสนองระหว่างครู และนักเรียนให้มากที่สุด

2. การฝึกพูดควรอยู่ในลักษณะที่เป็นธรรมชาติที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการสนทนาในกลุ่มย่อยหรือในขณะที่เด็กกำลังเล่น

3. บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการพูด ควรเป็นบรรยากาศที่เด็กรู้สึกอบอุ่นปลอดภัยสบายใจที่จะแสดงออกและมีอิสระ

4. ให้เด็กเกิดนิสัยที่ดีในการพูด และสามารถใช้คำพูดได้อย่างเหมาะสม

5. เปิดโอกาสให้เด็กเล่าประสบการณ์ของตนเอง

การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถทางการพูดที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพูดนั้น สามารถทำได้มากมายหลายวิธีที่สามารถส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางการพูดให้ดียิ่งขึ้น เช่น ท่องคำคล้องจอง ปริศนาคำทาย เล่าเรื่องจากภาพร้องเพลงง่ายๆ และเกมต่างๆ แต่ละวิธีล้วนแล้วแต่ที่จะส่งเสริมพัฒนาการทางการพูดให้กับเด็ก ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอาคำคล้องจองมาจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาการพูดให้กับเด็กด้วย

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพูดของเด็กปฐมวัย

ได้มีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางการพูดของเด็ก ทั้งในประเทศและต่างประเทศหลายท่านดังต่อไปนี้

2.4.1 งานวิจัยในต่างประเทศ

ดิกเกอร์สัน (Dickerson 1976: 6456-A) การทดลองเปรียบเทียบการจำคำศัพท์ใหม่ของนักเรียนระดับหนึ่ง โดยใช้เกมการเคลื่อนไหว (active game) เกมเฉื่อย (passive games) และ กิจกรรมปกติ (traditional activities) ในการสอน โดยให้นักเรียนดูคำศัพท์ใหม่วันละ 2 คำ แล้วเล่นเกมเกี่ยวกับคำนั้นจนครบ 40 คำ สำหรับเกมการเคลื่อนไหวนั้น ผู้เรียนจะมีการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย เกมเฉื่อย ผู้เรียนจะใช้กระดานคำ และกิจกรรมปกติ ผู้เรียนจะใช้สมุดแบบฝึกหัด ผลปรากฏว่ากลุ่มนักเรียนที่เรียน โดยใช้เกมเคลื่อนไหวมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มนักเรียนที่เรียนจากการใช้เกมเฉื่อย ส่วนนักเรียนที่เรียนตามกิจกรรมปกติมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำสุด ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือเป็นชาย

จอห์นสัน (Johnson 1989: Abstract) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะท่าทางวิธีการสื่อความหมายและหน้าที่ในการสื่อความหมายของเด็ก 3 ขวบ ขณะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่และเพื่อนๆ ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่หลายคน เด็กกับผู้ใหญ่คนเดียว และเด็กกับเด็ก มีโครงสร้างต่างกัน และเด็กที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ขณะเล่นและผู้ใหญ่ใช้วิธีการพูดโดยไม่ออกคำสั่งจะมีวิธีการสื่อความหมายได้ว่องไว และมีการเรียนรู้โดยไม่คาดหมายเกิดขึ้น

จอห์นตัน (Johnston 1995: Abstracts) ได้ทำการศึกษาความสามารถทางการพูดและพฤติกรรมการอ่านหนังสือของเด็กปฐมวัยต่อการมีปฏิสัมพันธ์การอ่านกับ โปรแกรมคอมพิวเตอร์จากการศึกษา พบว่า การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทำให้มีการพัฒนาความสามารถทางการพูดของเด็กปฐมวัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเด็กได้ใช้เวลาอย่างน้อย 42 นาทีต่อสัปดาห์ แต่การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้เด็กไม่มีผลต่อพฤติกรรมการอ่านของเด็กปฐมวัย

ชิมสัน (สนอง สุทธาอามาตย์ 2545: 17 อ้างถึงใน Simpson 1998) ได้ศึกษาลักษณะการพูดของเด็กปฐมวัย 4 ปี ที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นแบบเล่าเรื่องราว ผลการวิจัยพบว่า การเล่าเรื่องซ้ำ ช่วยส่งเสริมความสามารถด้านการสื่อสารมากขึ้น กล่าวคือ ช่วยให้เด็กพัฒนาความสามารถในการถ่ายทอดภาษาให้ชัดเจน ละเอียดครอบคลุม ความหมายที่ต้องสื่อให้ผู้อื่นได้ รับรู้ และเข้าใจ ซึ่งความสามารถนี้วัดได้เป็นจำนวนคำต่อประโยค (Length of T-unit) ไม่ได้วัดที่ปริมาณคำ ซึ่งมิลเลอร์ (Miller 1951) ถือว่า ความสามารถนี้เป็นเครื่องมือที่สามารถวัดความซับซ้อนของรูปประโยคได้เป็นอย่างดีทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งด้านการเข้าใจความหมายและสร้างประโยค

2.4.2 งานวิจัยในประเทศ

จุฬารัตน์ อินุพัฒน์ (2543: 97) การศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมบล็อก ศึกษาเด็กอายุ 5-6 ขวบของโรงเรียนวัดเขาสวรรณประดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 30 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มควบคุม ซึ่งเด็กจะได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมบล็อกแบบปกติและกลุ่มทดลอง เด็กจะได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมบล็อกแบบเต็มรูปแบบ เป็นเวลา 10 สัปดาห์ 40 ครั้ง ผลการศึกษาพบว่าเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์เล่นมุมบล็อกแบบเต็มรูปแบบ และเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมบล็อกแบบปกติ มีพัฒนาการทางการพูดไม่แตกต่างกัน

สนอง สุทธาอมาศย์ (2545: 87) ได้ศึกษาความสามารถด้านการฟังและการพูด ของปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ โดยการประกอบอาหาร โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง เด็กปฐมวัยชาย-หญิง อายุระหว่าง 5-6 ปี ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ โดยการประกอบอาหารมีความสามารถด้านการฟังและการพูดสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง

สมาพร สามเตี้ย (2545: 69) ได้ศึกษาพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมโดยการเล่นเกมทางภาษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเด็กปฐมวัยชาย-หญิง อายุระหว่าง 5-6 ปี จำนวน 10 คน ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมโดยการเล่นเกมทางภาษา มีพัฒนาการทางการพูด โดยเฉลี่ยรวมก่อนการจัดกิจกรรม และหลังการจัดกิจกรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่งผลต่อการสังเกตพัฒนาการในระหว่างการจัดกิจกรรมเล่นเกมทางภาษามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ณพักรชญา สุวรรณเนตร (2546: 57) ได้ศึกษาความสามารถในการพูดของเด็กปฐมวัย โดยวิธีการสอนแบบสตอรีไลน์ ใช้กลุ่มเด็กปฐมวัย จำนวน 30 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ปีการศึกษา 2546 ของโรงเรียนเทศบาล 4 ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการพัฒนาความสามารถในการพูดโดยใช้วิธีการสอนแบบสตอรีไลน์ มีความสามารถในการพูดแสดงความต้องการ พูดตั้งคำถาม พูดเล่า เรื่องราว และพูดแสดงความคิดเห็นสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง 1 ห้องเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยแบบการสอนแบบสตอรีไลน์ 3 เรื่อง คือ เรื่องบ้านแสนสุข เรื่องโรงเรียนในฝัน เรื่องชุมชนน่าอยู่ แบบทดสอบความสามารถในการพูดของเด็กปฐมวัยเป็นรูปภาพจำนวน 12 ภาพ และคำถามประกอบ)

บุษบา สงวนวนชาติ (2547: 56-57) การศึกษาความสามารถในการพูดของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการใช้หนังสือนิทานเล่มใหญ่ กลุ่มตัวอย่างคือเด็กปฐมวัย อายุระหว่าง 5-6 ปี กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนอนุบาลท่าตะโก ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ โดยใช้หนังสือนิทานเล่มใหญ่ มีความสามารถในการพูดสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แผนการใช้หนังสือ นิทานเล่มใหญ่ รวม 18 แผน ใช้เวลา 6 สัปดาห์ และแบบวัดความสามารถในการพูดเป็นภาพ 12 ภาพ

จากเอกสารงานวิจัยทั้งต่างประเทศและในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพูด สามารถสรุปได้ว่าพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัย เป็นไปอย่างมีขั้นตอน และสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการทางการพูดของเด็กได้โดยการพูดคุยเล่นเกมทางภาษา การให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เล่นมุมบล็อก การใช้เพลงประกอบเล่นนิทาน ตลอดจนวิธีการสอนแบบต่างๆ ทำกิจกรรม ดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ภาษามากเท่าใด ถือเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา มากเท่านั้น

2.4.3 งานวิจัยที่ศึกษาความคงทน

ได้มีผู้ศึกษาวิจัย ดังนี้

ธนวดี สุกระกาญจน์ (2544: 80) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมศิลปะในชั้นเรียนกับเด็กปฐมวัยที่ไม่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบผู้ปกครองไม่มีส่วนร่วมในชั้นเรียน ใช้กลุ่มตัวอย่าง 30 คน อายุ 3-4 ปี ซึ่งเรียนอยู่ในชั้นอนุบาล ปีที่ 1 โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยในกลุ่มทดลองกับเด็กปฐมวัยในกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเด็กปฐมวัยในกลุ่มทดลองมีคะแนนความเชื่อมั่นสูงกว่า และพฤติกรรมความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยในกลุ่มทดลองหลังการทดลอง จากการสังเกตครั้งที่ 1 กับครั้งที่ 2 ซึ่งระยะห่างกัน 7 วัน ไม่แตกต่างกัน ดังนั้น แสดงว่า พฤติกรรมความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยในกลุ่มทดลองมีความคงทน จากการที่สังเกตระยะห่างกัน 7 วัน พฤติกรรมความคงทนไม่แตกต่างกัน

โชติ จันทรวง (2547: 174) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนเตรียมทหารที่ได้รับการเรียนการสอน โดยใช้เทคนิคการจัดข้อมูลด้วยแผนภาพและเปรียบเทียบความคงทนในการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียนเตรียมทหารระหว่างกลุ่มที่ได้รับการเรียนการสอน โดยใช้เทคนิคการจัดข้อมูลด้วยแผนภาพและกลุ่มที่ได้รับการเรียนการสอนแบบปกติ

ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนเตรียมทหารกลุ่มที่ได้รับการเรียนการสอน โดยใช้เทคนิคการจัดข้อมูลด้วยภาพมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดคือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70.2 นักเรียนเตรียมทหาร กลุ่มที่ได้รับการเรียนการสอน โดยใช้เทคนิคจัดข้อมูลด้วยแผนภาพ มีความคงทนในการเรียนรู้คณิตศาสตร์สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการเรียนการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การใช้เทคนิคจัดข้อมูลด้วยภาพ ทำให้เกิดความคงทนในการเรียนรู้

ณัฐฉิณี ชนะโชติ (2548: 70) ได้ศึกษาการใช้นิทานครูแต่งเอง โดยใช้เค้าโครงนิทานพื้นบ้านพัฒนาพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัย ในช่วง 2 สัปดาห์ หลังการทดลอง พบว่า นักเรียนยังมีความคงทนของพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คิดเป็นร้อยละ 56.67 และมีพฤติกรรมความคงทนของพฤติกรรมความช่วยเหลือผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 66.66 ในการศึกษาครั้งนี้ เด็กปฐมวัยมีความคงทนของพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อที่แสดงออก หลังเสร็จสิ้นการทดลอง 2 สัปดาห์ ซึ่งอยู่ในส่วนของความสามารถที่สูงขึ้น และความสามารถเท่าเดิม

จากเอกสารงานวิจัยมีผู้ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความคงทน สามารถสรุปได้ดังนี้ งานวิจัยที่ศึกษาความคงทนในการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ความคงทนของพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือผู้อื่น และศึกษาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมศิลปะในชั้นเรียนนั้น แสดงให้เห็นว่า ระยะเวลาในการทดลองจะห่างกันหรือใกล้เคียงกัน ก็สามารถทำให้กลุ่มทดลองมีความคงทนในการเรียนรู้ และมีความคงทนในด้านของพฤติกรรมตามตัวแปรของงานวิจัยที่กล่าวมา

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจอง

3.1 ความหมายและความสำคัญของคำคล้องจอง

3.1.1 ความหมายของคำคล้องจอง

คำคล้องจอง (nursery rhymes) คำคล้องจอง หรือร้อยกรองสำหรับเด็กปฐมวัยนั้น ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของคำคล้องจองไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529: 23) กล่าวว่า คำคล้องจองว่า หมายถึง คำประพันธ์ต่างๆ อาจเป็นโคลง กลอน กาพย์ ฯลฯ ซึ่งใช้ถ้อยคำง่าย มีเนื้อหาสาระง่ายๆ เด็กได้ท่องแล้วเกิดความสนุกสนานเหมาะสมกับวัย และพัฒนาการของเด็ก

คำประพันธ์ อาจเป็น โคลง กลอน ฯลฯ ซึ่งใช้ถ้อยคำง่ายๆ เด็กท่องแล้วเกิดความสุขสนาน (สุนนา พานิช 2531: 104) คำที่สัมผัสถูกต้อง ไม่ขัดกันคล้องจองสัมผัสกันด้วยรูปสระและคำสะกด (เกรียงไกรน์ เรืองแก้ว (2534: 1) คำประพันธ์ต่างๆ อาจเป็น โคลง กลอน กาพย์ ฯลฯ ซึ่งใช้ถ้อยคำง่ายๆ และไม่ยากมากนัก เหมาะกับวัยของเด็ก มีเนื้อหาต่างๆ เด็กๆ ท่องแล้วเกิดความสุขสนาน ((พัฒนา ชัชพงศ์ 2535: 8) คำที่มีเสียงสัมผัส ทำให้ง่ายต่อการออกเสียง ง่ายต่อการจดจำ และหากนำมาเรียงเป็นเรื่องเป็นราวต่างๆ ที่จะเป็นเรื่องที่น่ายินดีติดตามอ่านเด็กๆ จะชอบข้อความที่มีเสียงคล้องจองกันมาก นอกจากนี้การฝึกเขียนคำคล้องจองยังเป็นพื้นฐาน ที่สำคัญในการเขียนเพื่อแต่งคำประพันธ์ ประเภทร้อยกรองต่างๆ ต่อไปในอนาคตด้วย (กิฟลี วรรณจิต 2535: 43)

จากความหมายข้างต้น คำคล้องจอง หมายถึง ร้อยกรอง หรือคำประพันธ์ ง่ายๆ เช่น โคลง กลอน ซึ่งใช้ถ้อยคำและเนื้อหาสาระง่ายๆ มีเสียงหรือพยัญชนะ สระ สัมผัสกัน ง่ายต่อการออกเสียง และง่ายต่อการจดจำ เหมาะสมกับวัย และพัฒนาการของเด็ก

3.1.2 ความสำคัญของคำคล้องจอง

การท่องคำคล้องจองสำหรับเด็กปฐมวัยนั้น ถือว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นมากตามที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.: 33) กล่าวถึงประโยชน์และความสำคัญของคำคล้องจองไว้ดังนี้

1. ทำให้เด็กสนุกสนาน
2. ช่วยให้การใช้ภาษาดีขึ้น
3. เตรียมความพร้อมสู่การอ่าน
4. ฝึกคิด ฝึกจำ

จิระประภา บุญนิคย์ (ม.ป.ป.: 71) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายหรือความสำคัญในการสอนบทร้อยกรองหรือคำคล้องจองให้แก่เด็กไว้ดังนี้

1. เพื่อสนองความต้องการทางธรรมชาติในเรื่องของจังหวะ เด็กๆ มีความสนใจ มีความสุขที่ได้ทำเสียงหรือทำท่วงท่าเข้ากับจังหวะ หรือได้ฟังเสียงที่เป็นจังหวะ
2. เพื่อช่วยปกป้องและส่งเสริมพัฒนาการทางด้านจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

3. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านภาษาของเด็ก ช่วยให้เด็กใช้ภาษาได้ดี ใช้ถ้อยคำที่ถูกต้องชัดเจน สามารถใช้ระดับเสียงแสดงออกซึ่งความรู้สึกได้ตรงตามความหมาย เช่น ประหลาดใจ ดีใจ กลัว ตกใจ เสียใจ ฯลฯ

4. ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้การใช้วรรคตอน ก่อนที่จะอ่านหนังสือออก ซึ่งเป็นการฝึกฝนตามธรรมชาติ

5. เป็นทางหนึ่งที่ช่วยฝึกฝนเด็กให้รู้จักสังเกต

6. เพิ่มพูนความรู้ในด้านต่างๆ ให้แก่เด็ก

7. ช่วยให้เด็กให้เรียนรู้คำศัพท์มากขึ้น

8. ช่วยให้ผู้ใหญ่และเด็กมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ (2524: 65-68) กล่าวถึง ความสำคัญของเพลงกล่อมเด็กหรือคำคล้องจอง สำหรับเด็กไว้ดังนี้

1. ขับกล่อมให้เด็กนอนหลับเร็วและสนิท

2. สร้างความบันเทิงใจ

3. ใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารของชาวบ้าน

4. ปลุกฝังคุณสมบัตินอกความเป็นกุลบุตร กุลบิดา

5. ปกป้องรักษาสถานภาพของสังคม

6. การปกป้องสิทธิและหน้าที่อันพึงมีได้โดยชอบธรรม

ณรงค์ ทองปาน (2526: 45-51) กล่าวถึง ความสำคัญของร้อยกรองประกอบการเล่นหรือคำคล้องจองไว้ดังนี้

1. เป็นบทเพลงสำหรับให้เด็กร้องเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินหรือ

ร้องล้อเลียนกัน

2. เป็นการช่วยยั่วให้เด็กได้บริหารอวัยวะต่างๆ ให้แข็งแรง มีพลามัยสมบูรณ์

3. เป็นการส่งเสริมให้เด็กรู้จักเล่นกันเป็นหมู่คณะเป็นการฝึกเข้าสังคมไปในตัว

4. ช่วยส่งเสริมความจำ โดยเริ่มจากข้อความสั้นๆ ง่ายๆ และนับเป็นการให้

การศึกษาแก่เด็กทางหนึ่งด้วย

พัฒนา ชัชพงศ์ (2535: 8) กล่าวถึงความสำคัญของการท่องคำคล้องจอง ดังนี้

1. เพื่อเตรียมเด็กให้สงบ (การเก็บเด็ก) เป็นเทคนิคที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย ดังนั้น ถ้านำคำคล้องจองมาให้เด็กท่องในช่วงกิจกรรม การพักท่าย การนำเข้าสู่บทเรียนระหว่างดำเนินกิจกรรม และสรุปบทเรียน หรือก่อนกลับบ้านนั้น มีความสำคัญมากทีเดียว ตามที่ พัทธี เจตน์เจริญรักษ์ (2535: 39) กล่าวว่า ครูสามารถใช้เทคนิคตามเตรียมเด็กให้สงบในช่วงใดของกิจกรรมก็ได้ ที่เห็นว่าเด็กไม่สนใจทำกิจกรรม เช่น ช่วงเริ่มต้นกิจกรรมหลัก หรือช่วงต่อระหว่างกิจกรรม การใช้เทคนิคการเตรียมเด็กให้สงบ จึงเป็นเทคนิคที่ควรใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การเชิดหุ่น การใช้ท่าทาง การร้องเพลง การท่องคำคล้องจอง การเล่านิทาน ฯลฯ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถตามวัย และความพอใจของเด็กเป็นหลักเสมอ

2. เพื่อพัฒนาภาษา เพราะภาษาถือเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนาการด้านต่างๆ เช่น ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็กเริ่มตั้งแต่การฟังไปสู่การรับรู้เกิดเป็นความจำ ความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกต่างๆ จะถ่ายทอดออกมาโดยผ่านภาษา การพูด (ศิริมาศ แก้วเจริญวงศ์ 2541: 18) ถือเป็นการแสดงออกทางพัฒนาการทางภาษาด้านหนึ่ง แล้วพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ และอ่านต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้คือ การพัฒนาทักษะทางภาษาที่รวมเอาความเข้าใจ ความจำ ความคิด ความรู้ ความรู้สึก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการให้เด็กได้ท่องคำคล้องจองแล้วเด็กมีพัฒนาการทางภาษา เนื่องจากเด็กได้ ฟังการออกเสียง การเลียนเสียงซ้ำๆ บ่อยๆ เด็กจะเกิดความจำ และเข้าใจ ความหมายคำศัพท์ และเนื้อหาในคำคล้องจองที่ท่องได้

3. เพื่อฝึกความจำ การท่องคำคล้องจองนั้น เด็กได้ฝึกความจำ ตามที่ กิลฟอร์ด (Guilford) ได้กล่าวถึงความหมายของการจำ (memory) เป็นความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ในการสะสมเรื่องราวหรือข่าวสาร และสามารถระลึกได้เมื่อเวลาผ่านไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2540: 106) ซึ่งสอดคล้องกับ (พรทิพย์ ศิริสมบุญเวช 2543: 13) ที่กล่าวว่า การท่องจำคือ กฎของการฝึกฝนและการกระทำซ้ำ (law of practice) ที่ตรงกับทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) ในกฎการเรียนรู้ ที่เป็นกฎแห่งการฝึกหัด หมายถึง การที่ผู้เรียนได้ฝึกหัดเพื่อกระทำซ้ำๆ บ่อยๆ ย่อมจะทำให้เกิดความสมบูรณ์ถูกต้อง (อารี พันธุ์ณี. ม.ป.ป.: 124) เช่นเดียวกัน หากเด็กได้ท่องคำคล้องจองอย่างสม่ำเสมอ ก็ย่อมจะเกิดความจำและเป็นการเข้าใจในที่สุด

4. เพื่อทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน การท่องคำคล้องจองทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน มีอารมณ์และจิตใจที่ดี ดังที่ ณรงค์ ทองปาน (2526: 51) กล่าวว่า ร้อยกรองสำหรับเด็กเร่ร่อนเย้า ซึ่งเป็นข้อความคล้องจองประกอบท่าทางและจังหวะ หรือท่องคำคล้องจองประกอบการเล่นนิ้วมือ ก็จะช่วยเพิ่มความสนุกสนานให้กับเด็กมากขึ้น เด็กจะลืมเรื่องอื่นๆ ไปชั่วขณะ เนื่องจากมีความเพลิดเพลินกับการได้ท่องคำคล้องจอง ทั้งนี้ เด็กบางคนอาจมีจินตนาการคล้อยตามไปกับเนื้อหาในคำคล้องจองนั้นด้วย

5. เพื่อฝึกระเบียบวินัย และพร้อมที่จะทำกิจกรรมต่อไป การท่องจำคล้องจองเพื่อให้เด็กมีระเบียบวินัยและพร้อมที่จะทำกิจกรรมต่อไป การท่องคำคล้องจองเพื่อให้เด็กมีระเบียบวินัยกล่าวคือ ในขณะที่เด็กกำลังเล่นส่งเสียงดัง เมื่อได้ยินคำคล้องจองเด็กจะค่อยๆ ก้าวลงและกลับมาทืออย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ถ้าครูฝึกอย่างสม่ำเสมอ เด็กจะปฏิบัติจนติดเป็นนิสัย

สรุปได้ว่าการท่องคำคล้องจองมีความสำคัญ สำหรับเด็กปฐมวัยมาก เพราะทำให้เด็กได้มีพัฒนาการครบทุกด้าน เช่น ทางด้านร่างกาย เด็กได้เรียนรู้จังหวะท่าทาง และได้บริหารร่างกายให้แข็งแรงทางด้านอารมณ์-จิตใจ เด็กได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินทางด้านสังคม เด็กได้ฝึกความมีระเบียบวินัยเรียนรู้ข้อตกลงกฎระเบียบภายในห้องเรียน และการยอมรับจากเพื่อน และทางด้านสติปัญญา เด็กได้ฝึกความจำเข้าใจบทเรียนดียิ่งขึ้นและที่สำคัญ เด็กมีพัฒนาการทางภาษามากขึ้นด้วย

3.2 ประเภทของคำคล้องจอง

ประเภทของคำคล้องจอง มีหลายประเภท ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของคำคล้องจองไว้แตกต่างกันดังนี้ ได้แก่ คำคล้องจอง หรือร้อยกรอง สำหรับเด็กปฐมวัยนั้น อาจจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ คำคล้องจอง สำหรับเด็กเล็ก และคำคล้องจอง สำหรับเด็กเร่ร่อนเย้า

1. ร้อยกรองสำหรับเด็กเล็ก (nursery rhymes)

1.1 เพลงกล่อมเด็ก ประกอบด้วย เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก เป็นวรรณคดีประเภทมุขปาฐะ (Oral Literature) ซึ่งน่าจะมีวิวัฒนาการมาจากการเล่านิทานหรือนิยายให้เด็กฟังเวลาก่อนนอน โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กเกิดความเพลิดเพลิน นอนหลับง่าย ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็ก เช่น

อ้ายแมวเหมียวเอ๋ย

แยกเขี้ยวยิงฟัน

เสือปลาหน้าสั้น

กัดกันกับแมวเหมียวเอ๋ย

1.2 เพลงปลอบเด็ก บทเพลงแสดงถึงจิตใจอันสูงส่งของคนไทย ความรักใคร่ผูกพันความกตัญญู ฯลฯ เช่น ร้องปลอบหรือล้อเลียนเด็ก

ตั้งไข่ล้ม

จะต้มไข่กิน

ไข่พลัดลงดิน

ใครอย่ากินไข่เนื่อ

2. ร้อยกรองสำหรับเด็กเร่ร่อนยาว ประกอบด้วย เพลงประกอบการเล่น ปริศนาคำทาย บทกลอน ซึ่งเป็นคำคล้องจองง่ายๆ

2.1 เพลงประกอบการเล่นของเด็ก ตัวอย่างเช่น

จำจ๊ะเขือเปราะ

จำจ๊ะเขือเปราะ

กะเทาะหน้าแว่น

พายเรือออกแอ่น

กระแทนดินกุ่ม

สาวสาว หนุ่มหนุ่ม

อาบน้ำท่าไหน

อาบน้ำท่าวัด

เอาแป้งที่ไหนผัด

เอากระຈกที่ไหนส่อง

เยี่ยมเยี่ยมมองมอง

นกขุนทองร้องวู้

2.2 ปริศนาคำทาย เป็นการเล่นที่ให้ความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ

ตัวอย่างปริศนาคำทาย เช่น อะไรเอ๋ย

- คนทำอะไรได้ใช้ คนใช้ไม่ได้ทำ (โลงศพ)

- สูงเทียมฟ้า ต่ำกว่าหุ้ยาญาคีขาว (ภูเขา)

2.3 บทกลอนสำหรับเด็กเร่ร่อนยาว (poetry for young reader) เพลงกล่อมเด็ก เพลงประกอบการเล่น และปริศนาคำทายนั้น เป็นบทกลอนมาตั้งแต่โบราณ แต่ปัจจุบัน มักจะเขียนขึ้นมาเนื่องในโอกาสต่างๆ เช่น วันเด็กแห่งชาติ เช่น นิทานร้อยบรรทัด กลอนสักวา กลอนบทดอกสร้อย

นอกจาก การแบ่งประเภทตามอายุของเด็ก คำคล้องจองยังแบ่งประเภทของคำคล้องจองตามจุดมุ่งหมายของการใช้คำคล้องจองและอายุของเด็กไว้ดังนี้ (ปราณี เที่ยงทอง 2536: 56-60)

1. บทกล่อมเด็ก เป็นบทกลอนที่ห่อหุ้มมาจากอารมณ์ โดยไม่ได้คิดตกแต่งให้มีความประณีตแต่อย่างใด เป็นการผูกคำให้สัมผัสคล้องจองกันไปเรื่อยๆ ไม่มีลักษณะบังคับให้ลึกซึ้งซับซ้อน นึกสิ่งใดได้ก็ว่าออกไปตามใจชอบ บทกล่อมเด็กเป็นคำคล้องจองที่บรรยายถึงความรักและความห่วงใยที่มารดาพึงมีต่อบุตรน้อยอย่างเหลือล้น จนถึงระบายออกมาเป็นถ้อยคำ

ที่อ่อนหวานไพเราะจับใจ และใช้สรรพนามเรียกบุตรน้อยด้วยการแสดงความห่วงใยอย่างที่สุด
ดังตัวอย่าง

นอนไปเถิดเอย ขวัญข้าวเจ้าเกิดในดอกบัว
เลี้ยงไว้หวังจะได้เป็นเพื่อนตัว ทูนหัวเจ้าคนเดียวเอย

2. บทปลอบเด็กและบทขู่เด็ก มักจะยกเอาชื่อสัตว์ต่างๆ ที่มีอยู่ใกล้ตัวเด็ก
มาแต่งเป็นคำคล้องจองในยามที่เด็กไม่ยอมนอนหลับง่ายๆ มารดาก็จะขู่ด้วยความรักและความ
เอ็นดู ดังตัวอย่าง

จิงโจ้เอย มาไล่สำเภา หมาในไล่เห่า
จิงโจ้ตกน้ำ หมาในไล่ซ้ำ จิงโจ้ดำหนี
ได้กล้วยสองหวีทำขวัญจิงโจ้ โหฮิ้วโหฮิ้ว

3. บทเด็กเล่น เด็กเล็กๆ รู้จักร้องรำทำเพลง และรู้จักสร้างคำหรือบทเด็ก
เล่นมาประกอบการเล่นของตน เป็นธรรมชาติของเด็กที่ชอบบทกลอนและดนตรี เด็กถูกสอนให้
คุ้นเคยกับคำคล้องจองมาตั้งแต่ยังนอนเปล เด็กจึงชอบคำคล้องจองและรู้จักถ้อยคำคล้องจองมาร้อง
เล่นกัน ดังตัวอย่าง

รีรีข้าวสาร สองทะนานข้าวเปลือก
เลือกท้องใบลาน เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน
พานเอาคนข้างหลังไว้

บทเด็กเล่นนั้น มีแทบทุกเรื่องที่เป็นที่สนใจในชีวิตประจำวันของเด็กไทย
ในสมัยก่อน บทเด็กเล่นหรือบทกล่อมเด็กมีในทุกชาติทุกภาษาทั่วโลก กล่าวคือ เป็นสากลชาติ
ทางยุโรปเรียกว่า Mother Goose ในอเมริกาเรียกว่า Lullaby ชนชาติเก่าแก่ เช่น อินเดียนแดง
หรือในประเทศแถบเอเชียใกล้ๆ ไทย เช่น พม่า เขมร ลาว มอญ สำหรับของชาวยุโรปก็มี เช่น
บทเด็กเล่นสำหรับเล่นนิ้วมือนิ้วเท้าของเด็กๆ โอลิเวอร์ โกลด์สมิธ (Oliver Goldsmith) ชาวอังกฤษ
ได้สอนให้เด็กๆ ทุกคนที่เขารู้จักเล่นเกมนิ้วมือ สำหรับประเทศไทยของเรานั้นเป็นชาติ
ที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่งดงาม ประกอบกับภาษาไทยมีเสียงเป็นดนตรี และคนไทย
ที่มีนิสัยเจ้าบท-เจ้ากลอน รักสนุก จึงมีเพลงกล่อมเด็กมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับ
(สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ 2542: 7) ที่กล่าวว่า เพลงกล่อมเด็ก (lullaby) เป็นคติชนวิทยาหรือคติ
ชาวบ้าน (folklore) แขนงหนึ่งซึ่งจัดอยู่ในประเภทที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ (verbal) มีการสืบทอดจากปาก
ต่อปากสืบทอดกัน โดยไม่มีการขีดเขียนเป็นลายลักษณ์ เพลงกล่อมเด็กมีลักษณะเป็นวัฒนธรรม
พื้นบ้าน มีบทบาทหน้าที่และเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ

4. ร้อยกรองสำหรับเด็กเรียนรู้ ประกอบด้วย

4.1 เพลงประกอบการเล่นของเด็ก ตัวอย่างเช่น

ตบมือชม

ตบมือชม

ผสมแปะแปะ

หัวเราะเหะเหะ

ชอบอกชอบใจ

ตบมือสองคน

สับสนกันใหญ่

สนุกเหลือใจ

เพื่อนรักเพื่อนเกลอ (อารมณ์ สุวรรณपाल)

4.2 บทกลอนสำหรับเด็กเรียนรู้ เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็กการเล่น และปริศนาคำทายนั้น เป็นบทกลอนมาตั้งแต่โบราณ แต่ในปัจจุบันนี้มักจะเขียนขึ้นมาเนื่องในโอกาสต่างๆ เช่น วันเด็กแห่งชาติ เช่น นิทานร้อยบรรทัด กลอนสักวา กลอนบทดอกสร้อย ตัวอย่างเช่น

ข. ไข่

ข. เอ๋ย ข. ไข่

ไข่เป็ด ไข่ไก่

ไข่ปู ไข่ปลา

ล้วนมีประโยชน์

เป็นโภชนา

พวกเรานำมา

เป็นอาหารเอ๋ย

นอกจากนี้ เขียวพา เศษะคุปต์ (2542: 112-113) ได้ยกตัวอย่างบทร้อยกรองสำหรับเด็กไว้ 5 ประเภท ดังนี้

1. บทร้อยกรองที่สอนเนื้อหา

หนึ่ง สอง สาม เป็นขามปลอด

สี่ ห้า รอดรีวออกไป

หก เจ็ด แปด แดดแจ่มใส

เก้า สิบ ไหว้วังไถ่กัน

สิบเอ็ด สิบสอง รบยอมกลับ

สิบสาม สิบสี่ กลับแล้วฝัน

สิบห้า สิบหก ตกเตียงพลัน

สิบเจ็ด สิบแปด นั้น จันทโน (ฐะปะนีย์ นาคทรพ)

2. บทร้อยกรองที่สนุกสนาน

ตะกร้อของใคร มั่นใหญ่จริงจัง

พอเตะมันก็กลิ้ง ไปโดนตะกร้า

กระโดดจะตะครุบ หลบไปพลาดท่า

ตะกร้อถูกหน้า หกล้มจมโคลน (ฐะปะนีย์ นาคทรพ)

3. บทร้อยกรองที่บอกเรื่องราว

ฝนตกพรำพรำ แม่ดำกางร่ม

แกลเดินก้มก้ม อยู่ข้างกำแพง

ประเดี้ยวเคคออก แอบออกพ้อแดง

จันไม่มีแรง หุบร่มให้ที (ฐะปะนีย์ นาคทรพ)

4. บทร้อยกรองที่สอนเนื้อหาและปลูกฝังลักษณะนิสัย

คิมนม

คิมนมนี้ดีหนักหนา ช่วยให้กายของเราเติบโต

จันชอบคิมนมทุกวัน เพราะช่วยให้ตัวจันทั้งสวยทั้งใส

ใครอยากจะเป็นคนเก่ง ขอเชิญมาแข่งคิมนมแก้วโต

คุณครูก็รักใครใครก็ชม แก้มป่องตากลมเพราะนมแก้วโต (ไม่ปรากฏนาม ผู้แต่ง)

5. บทร้อยกรองที่ไม่มีเนื้อหาสาระ

คุณตาเดินไป คุณยายเดินมา

คุณปู่ก้มหน้า คุณย่าแอบมอง (อารมณ์ สุวรรณปาล)

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของคำคล้องจองนั้น สามารถจัดแบ่งได้หลายประเภท ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนว่าจะจัดแบ่งตามประเภทของเนื้อหา หรือจัดแบ่งตามประเภทของรูปแบบกิจกรรมที่จัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับครูที่จะนำไปใช้ได้เหมาะสมมากน้อยเพียงใด และมีการอธิบายความหมายของคำศัพท์ เนื้อหาที่มีในคำคล้องจองที่ท่อง เพื่อให้เด็กได้รู้จักและเข้าใจมากขึ้นด้วย

3.3 การใช้คำคล้องจอง

3.3.1 วิธีการใช้คำคล้องจอง

การนำคำคล้องจองไปใช้สำหรับครู ทำได้โดยการจัดกิจกรรมคำคล้องจอง เพื่อการส่งเสริมพัฒนาทางการพูดของเด็กปฐมวัยนั้น นับว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นการปลูกฝังให้เด็กได้เรียนรู้ ซึ่งเป็นการท่องจำแบบนกแก้วนกขุนทอง จะช่วยให้มีพัฒนาการพูดที่ เร็วขึ้นด้วย จะ

เห็นได้ว่าการท่องเป็นพื้นฐานของการจำที่นำไปสู่การรับรู้ และเข้าใจ รวมทั้งเกิดความคิดและสติปัญญาตามทฤษฎี โครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2540: 110)

อารมณ สุวรรณपाल (2539: 461) ได้แบ่งรูปแบบในการจัดกิจกรรมคำคล้องจองออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การจัดกิจกรรมคำคล้องจอง ประกอบการเล่นนิ้วมือ การเล่นนิ้วมือเป็นการแต่งนิ้วท่าทางประกอบคำคล้องจองนั้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้เด็กได้พัฒนากล้ามเนื้อมือควบคู่กันไปด้านภาษา การเล่นนิ้วมืออาจเล่นโดยขยับนิ้วต่างๆ แสดงบทบาท หรืออาจแต่งตัวนิ้วให้เป็นตัวละครแล้วเล่นตามบทบาทก็ได้ นิ้วมือสามารถใช้เป็นสื่อประกอบการเรียน การสอนให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนาน และเพิ่มพูนทักษะต่างๆ ให้แก่เด็กได้ดี โดยเฉพาะในด้านภาษาเพราะการเล่นนิ้วมือ ส่วนใหญ่จะใช้ประกอบคำพูด คำคล้องจอง โดยครูสวมบทบาทใช้นิ้วมือได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ และเนื้อหาที่ต้องการสอนเด็กด้วย สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542: 171) ได้กล่าวว่า การเล่นนิ้วมือ (fingers play) เป็นเล่นนิ้วมือที่ง่ายและสนุกเป็นการฝึกทักษะทางภาษา เพราะขณะที่เล่นเด็กจะต้องพูด ต้องสมมตินิ้วมือให้เป็นสิ่งต่างๆ การเล่นควบคู่ไปกับการใช้ถ้อยคำ และประโยคมาแต่งให้คล้องจองกัน ขณะที่เล่นนิ้วมือไปด้วยนั้น จะทำให้เด็กสนุกกับการพูดยิ่งขึ้น

ตัวอย่างคำคล้องจองประกอบการเล่นนิ้วมือ

หิกหิก หองอ หัวรอ คิกคิก

สายหัว ตุ๊กคิก หิกหิก หองอ (อารมณ สุวรรณपाल)

นิ้วมือประกอบคำคล้องจอง

ชูนิ้วชี้ทั้งห้านิ้ว ทำท่าหิกหิก หองอ กางมือสายไปมาแล้วทำมือหิกงอ

2. การจัดกิจกรรมคำคล้องจองประกอบท่าทาง

การจัดกิจกรรมคำคล้องจองประกอบท่าทาง คือ การเคลื่อนไหวร่างกายประกอบคำคล้องจอง ขณะพูดออกเสียง ครูและเด็กพูดคำคล้องจองพร้อมท่าทางประกอบไปด้วย สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542: 160) กล่าวว่า การใช้ท่าทางเป็นวิธีที่ใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายเคลื่อนไหวในลักษณะต่างๆ การใช้ท่าทางนับเป็นวิธีการที่สำคัญที่จะทำให้เด็กปฐมวัยได้นึกพูดฝึกความจำ และท่าทางประกอบคำคล้องจอง

ตัวอย่างคำคล้องจองประกอบทำทาง

คำคล้องจอง	คนแก่
งกก เงินเงิน	เดินกระช่องกระแย่ง
กร้องกร้อง แกร้งแกร้ง	ไม่มีแรงเดิน (อารมณ์ สุวรรณपाल)

ทำทางประกอบ

ทำทำทางเหมือนคนแก่ เดินช่องแย่ง หลังงอ เดินไปเดินมา แล้วก็ทำท่าหมดแรง

นั่งลง

ตัวอย่างคำคล้องจอง ประกอบทำทาง

คำคล้องจอง	นกบิน
ฉันเป็นนก	ขยับปีกผิบบับ
ขยับขาของเหยง	แล้วก็บิน บิน บิน

ทำท่าประกอบ

กางแขนสองข้างขยับขึ้น ขยับลง ใช้สองขากระโดด กางแขน ร่อนบินเหมือนนก

คำคล้องจอง	แมงมุม
แมงมุมขยุ้มหลังคา	แมวกินปลา
หมากัดกระโฝงกัน	

ทำท่าประกอบ

ทำมือหยิบหลังมือเพื่อนด้วยนิ้วชี้กับนิ้วหัวแม่มือ ขยับมือทั้งหมดขึ้นและลง

ปล่อยมือ ให้มือทำท่าเหมือนสุนัขกัด

คำคล้องจอง	แมวเหมียว
แมวเหมียวๆ	ตัวเพรียวน่ารัก
ฉันอยากอุ้มน้ก	ฉันรักเหมียวเอย

ทำท่าประกอบ

เดินสี่ขาเหมือนแมว พร้อมร้องเหมียวๆ เดินไปเดินมาด้วยท่าสี่ขา เดินไป
ทักทายกับเพื่อน

3. การจัดกิจกรรมคำคล้องจองปากเปล่า

บุญชู สนั่นเสียง (2539: 566) ได้กล่าวว่า การคำคล้องจอง โดยครูจะเป็นผู้นำ
ออกเสียงในการท่องแล้วให้เด็กออกเสียงตามที่ละวรรคตอน สำหรับในการท่องแบบปากเปล่านั้น
การใช้น้ำเสียงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดอรรถรสในการพูดออกเสียงท่องคำคล้องจอง เพื่อไม่ให้
เด็กๆ เกิดความเบื่อหน่ายในการท่อง การเน้นน้ำเสียงในการท่องจะทำให้เกิดความสนุกสนาน
เพลิดเพลิน สุนทร โคตรบรรเทา (2533: 72) การท่องคำคล้องจองจะทำให้เด็กมีความเพลิดเพลิน
และเป็นการช่วยพัฒนาความสามารถในการจำและการลำดับความคิดให้ครู จึงควรเลือกคำ
ประพันธ์ที่ครอบคลุมข้อเท็จจริง และประสบการณ์ทุกด้าน เพื่อให้เด็กได้รู้จังหวะของภาษาที่มี
ความไพเราะ และงดงาม ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529: 25) ซึ่งกล่าวว่า การใช้คำคล้องจอง เช่น การใช้
กลอน กาพย์ หรือโคลงจะช่วยให้เด็กปฐมวัยมีความสามารถใช้ถ้อยคำที่มีเนื้อหาสาระง่ายๆ และยัง
เป็นการส่งเสริมความสามารถทางภาษาได้อีกวิธีหนึ่งด้วย

4. การจัดกิจกรรมคำคล้องจองโดยใช้หนังสือ

หนังสือนิทานประกอบภาพสำหรับเด็กปฐมวัย ดังนี้ เด็กปฐมวัยซึ่งอยู่ในวัย
รับรู้เรื่องราวและหัดดูภาพ ให้รู้จักความหมายควรใช้คำศัพท์ง่ายๆ ประโยคสั้นๆ มีจำนวนคำไม่มาก
นักเป็นความเรียงง่ายๆ หรือคำคล้องจองกัน ตัวอักษรโตชัดเจน ควรมีข้อความในแต่ละหน้าเพียง
1-2 บรรทัด และมีระยะเว้นว่างมาก เพื่อให้เด็กได้เห็นหนังสือชัดเจน และไม่เกิดความท้อแท้หรือ
เพื่อที่จะอ่าน นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมคำคล้องจอง โดยใช้หนังสือนั้น หนังสือจะมีคำคล้องจอง
มีภาพประกอบ เพื่อให้เด็กมีความเข้าใจและสนใจในคำคล้องจอง เกิดความสนุกสนานในการท่อง
ซึ่งการท่องคำคล้องจองโดยใช้หนังสือนั้น เด็กๆ ได้ออกเสียงและใช้สายตา บอกตามตัวหนังสือ
มีครูชี้ ฝึกการพูด และการอ่านที่ดีอีกด้วย (กล่อมจิตต์ พลายเวช 2539: 19-21 อ้างถึงใน
ปานใจ จารุวนิช 2548: 38)

การจัดกิจกรรมการคำคล้องจอง จัดเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาของเด็ก
โดยตรง และการพูดก็เป็นส่วนหนึ่งของทักษะทางภาษาที่มีความสำคัญเนื่องจากการพูดเป็นสื่อ
สำหรับการแสดงความคิด ความรู้สึกออกไปให้ผู้อื่นเข้าใจ และการพูดก็เป็นเครื่องบ่งชี้ถึง
พัฒนาการในด้านต่างๆ เช่น พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ว่ามี

พัฒนาการที่ดีหรือไม่ รวมทั้งมีผลต่อความสามารถในทักษะทางด้าน การอ่าน และการเรียนของ เด็กปฐมวัยต่อไปด้วย ถ้าหากเด็กไม่รับการส่งเสริมพัฒนาการทางการพูดด้วยการท่องคำคล้องจอง อยู่อย่างสม่ำเสมอเด็กก็ย่อมมีพัฒนาการทางการพูด (สาวิตรี สุวรรณสถิตย์ 2549: 12) เด็กอายุ 5 ขวบ จะรู้จักคำประพันธ์ สรรพนาม และคำสันธานเชื่อมประโยค และในภาษาก็มีการกระจายกริยา เด็กก็ จะรู้จักผันกริยาได้ ในการสอนเด็ก ถ้าครูจะเน้นแต่ทักษะทางด้านภาษาแต่อย่างเดียว โดยไม่มี กิจกรรมอื่นมาเกี่ยวข้อง จะทำให้การเรียนนั้นยาก และเด็กไม่มีความสนใจ แต่ถ้านำกิจกรรม คำคล้องจองมาจัดให้กับเด็กแล้ว เด็กก็จะมี ความสนใจมากขึ้น

สรุปได้ว่า จากกิจกรรมท่องคำคล้องจองประกอบการเล่นนิ้วมือ ประกอบ ทำทาง แบบบปากเปล่า และใช้หนังสือ เป็นการจัดกิจกรรม การพูดที่เริ่มต้นจากการพูดคำศัพท์ พัฒนาการพูดไปถึงการรู้จักและเข้าใจความหมายที่เด็กปฐมวัยสามารถพูดแสดงความคิดเห็น พูด แสดงความต้องการ พูดเล่าเรื่องราว และพูดตั้งคำถามได้ถูกต้องเหมาะสมตามวัย เด็กปฐมวัยมี โอกาสที่จะได้ทำกิจกรรมจากคำคล้องจองที่หลากหลาย และสัมพันธ์กันไปอย่างมีจุดหมาย หมาย รวมทั้งได้รับความสุข สนุกสนานเพลิดเพลินไปด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ ด้วยตนเองจากการปฏิบัติจริง และนำไปสู่การมีพัฒนาการพูดที่ถูกต้องเหมาะสมนั่นเอง

3.3.2 บทบาทครูและการให้เด็กมีส่วนร่วม

บทบาทในการส่งเสริมกิจกรรมคำคล้องจองได้มีนักการศึกษาได้กล่าวถึง ดังนี้

อารมณ สุวรรณपाल (2532: 461) กิจกรรมคำคล้องจอง จัดเป็นกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องภาษาในการสอนกิจกรรมนี้ ถ้าครูเน้นทักษะด้านภาษาไทยอย่างเดียว โดยไม่มีกิจกรรมอื่น มาเกี่ยวข้อง จะทำให้การจัดกิจกรรมยาก และไม่ทำให้เด็กเกิดความสนใจ ดังนั้น ครูควรมีบทบาท ในเตรียมสื่อ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการพูดของเด็กทั้งนี้ภาษาของเด็กปฐมวัย แสดงให้เห็น ถึงแนวคิด ความสนใจ และความสัมพันธ์ของเด็กที่มีสิ่งแวดล้อม (บุญชู สนั่นเสียง 2532: 559-562) สร้างบรรยากาศที่ไม่ตึงเครียด เด็กมีความสนุกสนานในการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจอง ให้ ความสำคัญต่อเด็ก โดยการให้เวลาพูดคุยกับเด็กแต่ละคน เพราะครูจะเป็นต้นแบบ ในการพูดของ เด็ก การพูดของครู จะต้องชัดถ้อยชัดคำ กริยา ท่าทาง และความถูกต้องของคำพูด ต้องสอดคล้องกัน เพื่อเด็กจะได้เลียนแบบที่ถูกต้อง นอกจากนี้ ไพเราะ พุ่มมัน (2544: 46) กล่าวถึง ลำดับขั้นตอน บทบาทของครู และการให้เด็กมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การเลือกเวลา และสถานที่ เป็นช่วงเวลากิจกรรมยามเช้า สนทนา พูดคุย ทักทายก่อนกิจกรรมเสริมประสบการณ์ สถานที่ครูต้องคำนึงถึงการที่เด็กจะร่วมกิจกรรม

สนุกสนานกันได้อย่างเต็มที่นั้น ย่อมต้องการบริเวณกว้างพอสมควร และเสียงไม่รบกวน ชั้นเรียนอื่น เด็กได้ร่วมในการคิดทำทางประกอบ การเล่นนิ้วมือแสดงท่าทางประกอบด้วยจะช่วยพัฒนาความสามารถทางการพูดได้ดี ตามลำดับ

2. ครูควรมีอารมณ์ แจ่มใส พร้อมทั้ง จะทำทุกอย่างร่วมกับเด็ก มีอารมณ์สนุกสนาน ร่วมกับเด็กในขณะที่ทำการสอน

3. จัดหาอุปกรณ์ที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจอง เช่น หนังสือนิทานประกอบคำคล้องจอง ให้เด็กมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น คำคล้องจองกับภาพ

4. ครูเตรียมแผนการจัดประสบการณ์กิจกรรมคำคล้องจอง โดยมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนที่จะพัฒนาให้เด็กพูดเป็นประโยค พูดคำศัพท์ พูดแสดงความคิดเห็น หรือพูดเล่าเรื่องราวจากแผนการจัดประสบการณ์ กิจกรรมคำคล้องจอง

5. ครูควรเอาใจใส่สนใจสังเกต และแนะนำ เด็กเข้าร่วมกิจกรรมคำคล้องจอง เพื่อพัฒนาความสามารถทางการพูดโดยแท้จริง

สรุปได้ว่า จากบทบาทของครูและการให้เด็กมีส่วนร่วม มีสัมพันธภาพเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสามารถทางการพูดของเด็กปฐมวัย ครูไม่ควรเน้นด้านภาษาไทยด้านเดียว ครูต้องมีบทบาทในการจัดสื่อ สภาพแวดล้อม และบรรยากาศด้วยครู และเด็ก ควรมีบทบาทร่วมกันในการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจอง ประกอบการเล่นนิ้วมือ คำคล้องจองประกอบ ท่าทาง คำคล้องจองแบบปากเปล่า การใช้หนังสือนิทานเด็กปฐมวัยมีโอกาสนี้จะได้รับจากกิจกรรมคำคล้องจองที่หลากหลาย สัมพันธ์กันได้อย่างมีจุดมุ่งหมาย รวมทั้งได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินไปด้วย และไปสู่การมีการพัฒนาความสามารถทางการพูดที่ถูกต้อง

3.4 กระบวนการและขั้นตอนการสอนคำคล้องจอง

ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงกระบวนการและขั้นตอนการสอนคำคล้องจองไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.: 34) กล่าวถึง ทักษะวิธีสอนคำคล้องจองไว้ดังนี้

การพูดให้ฟัง..... การให้พูดตาม..... การให้พูดซ้ำๆ..... การพูดพร้อมกันที่มีสื่อประกอบการพูดบทคล้องจอง..... บัตรภาพ, บัตรคำ, แผนภูมิ, แผนภาพ.....

สุมนา พานิช (2531: 100-101) กล่าวถึง วิธีจัดกิจกรรมการสอนคำคล้องจองประกอบด้วย

1. ครูพูดคำคล้องจองให้เด็กฟัง พร้อมทั้งอธิบายความหมาย

2. ครูให้เด็กพูดตามที่ละวรรคตอนจนจบบท แล้วครูจะบอกให้เด็กพูดซ้ำอีก 2-3 ครั้ง แล้วพูดพร้อมครู

3. ขณะที่พูดคำคล้องจองครูต้องมีสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส พร้อมทั้งทำท่าทางประกอบไปด้วยให้เด็กดู

4. ให้เด็กทำท่าทางประกอบตามครู ตามบทบาทของคำคล้องจอง แล้วจึงให้เด็กพูดคำคล้องจองและทำท่าทางประกอบด้วยตนเอง

5. ในการทำท่าทางประกอบ ครูควรทำให้เด็กดูเป็นตัวอย่างก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจเมื่อเด็กเข้าใจแล้วครูอาจให้เด็กลองคิดท่าประกอบเอง

พัฒนา ชัชพงศ์ (2535: 8) กล่าวถึง ลำดับการสอนคำคล้องจองไว้ดังนี้

1. ครูกล่าวคำคล้องจองให้เด็กฟังพร้อมทั้งอธิบายความหมาย
2. ให้เด็กๆ พูดตามที่ละวรรคจนจบบท แล้วให้เด็กพูดตามคำคล้องจองซ้ำอีก 2-3 ครั้ง เมื่อเด็กจำได้บ้างแล้ว จึงให้พูดพร้อมกัน

3. ขณะที่พูดคำคล้องจอง ครูทำท่าทางประกอบไปด้วย ถ้าสามารถทำได้ ส่วนเด็กๆ จะทำท่าทางประกอบตามครู

4. ในการพูดคำคล้องจอง บางครั้งคำคล้องจองที่สนุกสนานและเด็กทำท่าประกอบตามได้ ก็เป็นวิธีการที่หันเหความสนใจของเด็กได้

จากการที่นักการศึกษาได้กล่าวถึง กระบวนการและขั้นตอนการสอนคำคล้องจองนั้น จะเห็นได้ว่าการสอนเด็กปฐมวัยนั้น ครูจะต้องทำให้ดูก่อนเสมอ เพื่อให้เด็กทำตามและเลียนแบบ เกิดเป็นความจำ เด็กโอกาสได้แสดงออก ทั้งภาษา ท่าทาง ความรู้สึกและความคิดของเด็ก เช่น การได้สนทนาซักถาม และแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ ซึ่งทำให้เด็กมีพัฒนาการทางการพูดที่ดีตามลำดับ

3.5 งานวิจัยเกี่ยวกับคำคล้องจอง

3.5.1 งานวิจัยในต่างประเทศ

จาเคียล (Jakiel 1971: 6279) ได้ทำการวิเคราะห์ร้อยละที่เป็นที่นิยมในการเรียนในระดับ 9 โดยคำนึงถึงจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ พอสรุปได้ดังนี้

1. ควรทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน
2. ควรยกตัวอย่างประกอบการเรียน ควรมีการเปรียบเทียบให้เห็นจริง
3. ครูแนะนำเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหารต่างๆ
4. วรรณกรรมร่วมสมัยที่让孩子เรียนควรเป็นเรื่องที่ดี

5. ถ้าวรรณกรรมที่ครูต้องการให้นักเรียนนั้นยาวมาก ครูควรเลือกเหมาะตอนที่เห็นว่าดีที่สุดมาให้นักเรียนเห็น

6. ควรจัดให้มีการอบรมครู ให้รู้จักวรรณกรรมใหม่ๆ อยู่เสมอ

เวดฮอฟ (Wedhoff 1995: 381) ได้ศึกษาผลของการใช้บทร้อยกรองที่มีต่อทักษะด้านต่างๆ ของนักเรียนอนุบาล ในการวิจัยนี้ใช้บทร้อยกรองเป็นสื่อในการสอนเด็ก โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะต่างๆ ดังนี้คือ ทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการนับจำนวนจากผลการวิจัยพบว่า เด็กมีทักษะทั้ง 3 ด้าน คือ ทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการนับจำนวนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างก่อนและหลังการใช้บทร้อยกรอง

เบรนนาน (Bernnan 1999: 99) ได้ศึกษาผลของการใช้คำคล้องจองที่มีต่อความสามารถในการฟังและการอ่านของเด็กปฐมวัยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ เด็กอายุ 3 ขวบ จำนวน 28 คน ผลวิจัยพบว่า เด็กมีความสามารถในการฟัง การอ่าน และมีความรู้ความเข้าใจคำศัพท์มากขึ้น

ย็อฟ (Yopp 1995: Abstracts) ได้ศึกษา การเรียนของเด็กเล็ก โดยใช้คำคล้องจองคำสัมผัส เพลง และคำกลอนมาใช้ในการพัฒนาการใช้เสียง ตัวอักษรของเด็ก ในการพัฒนาเสียง คำพูด ซึ่งพบว่า เด็กที่ได้รับการจัดการเรียน โดยใช้คำคล้องจอง คำสัมผัส เพลง และคำกลอน มีพัฒนาการที่ดีขึ้น

มาร์พา เลสเตอร์ (Martha Lester 2004: Abstracts) ได้ศึกษาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์จากภาพประกอบการใช้บทร้อยกรอง คำคล้องจองกับเด็กที่บกพร่องทางการพูด พบว่า การเรียนรู้คำศัพท์จากภาพเด็กสามารถหีบคำศัพท์ได้ถูกต้อง และสามารถจำคำศัพท์ได้ดี และเมื่อทดสอบการพูด เด็กสามารถพัฒนาได้ดี แต่จะไม่สามารถบอกความหมายของคำได้ทั้งหมด สอดคล้องกับผลการฝึกเชื่อมโยงคำคล้องจองที่สัมพันธ์กัน เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียน 2 ระดับ จากนักเรียนที่มีพื้นฐานการเรียนเท่ากัน แต่ฐานะทางครอบครัวแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่ 1 เป็นเด็กนักเรียนฐานะปานกลาง และกลุ่มที่ 2 เป็นเด็กนักเรียนฐานะยากจน พบว่า นักเรียนที่ฐานะยากจนมีความสามารถเด่นชัดในการอ่าน การแปลความหมาย นักเรียนที่มีฐานะปานกลางมีความสามารถในการสร้างประโยค จดบันทึก ซึ่งจะเห็นได้ว่าการใช้คำคล้องจองที่สัมพันธ์กันจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการสอนอ่านของนักเรียนทั้ง 2 ระดับได้เป็นอย่างดี

มิลินดาลี (Melinda Lea 2002: Abstracts) และดีบอรัล (Deborah 1999: Abstracts) ได้ศึกษา การใช้บทกลอนสำหรับเด็กอ่านบทกลอนที่ให้เด็กได้สับคั่นกับเด็กอายุ 3 ขวบ

พบว่า เด็กสามารถพัฒนาและเรียนรู้คำศัพท์จากบทร้อยกรองที่ได้อ่าน และมีพัฒนาทักษะในด้านการฟังเสียง โดยการฝึกทั้ง 2 แบบ เด็กสามารถเรียนรู้ได้ดี จากการใช้บทร้อยกรองที่มีรูปภาพประกอบคำศัพท์ และคำอ่าน

สำหรับการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองที่มีต่อการพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัยนั้น ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองแบบมีความหมายกับแบบปกติ ซึ่งการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองกับการอ่านบทร้อยกรองนั้น มีวัตถุประสงค์ที่ใกล้เคียง และสอดคล้องกับงานวิจัยคำกล่าวข้างต้น

3.5.2 งานวิจัยในประเทศ

เนื่องจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำคล้องจองสำหรับเด็กปฐมวัยนั้น ยังมีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้้น้อยมากในประเทศไทย จึงจำเป็นต้องนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงที่มีผู้ได้ทำการศึกษาวิจัยด้านสติปัญญา ด้านการฟัง ด้านการเข้าใจ คำนามมาอ้างอิงประกอบด้วย ซึ่งมีผู้ทำการวิจัยไว้ ดังนี้

สุทธาทิพ มีขุนีก (2533: 70) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการเข้าใจคำนามของเด็กปฐมวัยที่เรียน โดยใช้ปริศนาคำทายและเพลง ผลการศึกษา พบว่า การเข้าใจคำนามของเด็กปฐมวัยที่เรียน โดยใช้เพลงไม่แตกต่างกัน แต่เด็กปฐมวัยที่เรียน โดยใช้ปริศนาคำทาย และเพลงมีการเข้าใจคำนามหลังการทดลองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ฉัตรชอุดา เขียรปริดา (2537: 157) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้เสียงดนตรีในการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัย โดยการจัดกิจกรรมในบรรยากาศที่มีเสียงดนตรีประกอบกับการจัดกิจกรรมแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในบรรยากาศที่มีเสียงดนตรีประกอบสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นงเยาว์ คลิ๊กคลาย (2543: 63) ได้ศึกษาความสามารถด้านการฟัง และการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ โดยใช้เพลงประกอบ พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ โดยใช้เพลงประกอบจะมีความสามารถด้านการฟังและพูดสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบปกติ

จุฑา สุขใส (2545: 69-72) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองมีความหมายและการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองแบบปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองแบบมีความหมายก่อน และหลังการทดลองมี

พัฒนาการทางการพูดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองแบบปกติ ก่อนและหลังการทดลองมีพัฒนาการทางการพูดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองแบบมีความหมาย และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองแบบปกติ มีพัฒนาการทางการพูดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองแบบมีความหมาย และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองแบบปกติ มีความก้าวหน้าของพัฒนาการพูดเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

ฐิติพร มะเคื้อชุมพร (2548: 62-64) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนการจัดประสบการณ์เตรียมความพร้อมด้านการอ่าน โดยใช้หนังสือภาพประกอบคำคล้องจอง ชั้นอนุบาล 2 พบว่า แผนการจัดประสบการณ์ เพื่อเตรียมความพร้อมด้านการอ่าน โดยใช้หนังสือภาพประกอบคำคล้องจองมีประสิทธิภาพดี สามารถกระตุ้นให้เด็กอยากรู้ อยากอ่าน อยากทำกิจกรรม และหนังสือภาพประกอบคำคล้องจอง ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา ทั้งการอ่านของนักเรียนได้

นิเวศน์ จันทรกุล (2547: 72-73) ที่ได้ศึกษา การพัฒนาแผนการเรียนรู้ โดยใช้คำคล้องจอง และเพลงเรื่องโจทก์ปัญหาการคูณ การหาร กลุ่มการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า แผนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด สามารถแก้ไขปัญหาในการแก้โจทก์ปัญหาการคูณ การหาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้

ปานใจ จารุวนิช (2548: 63-65) ได้ศึกษาการวิจัยเชิงทดลองที่มีจุดประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางการพูดของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมคำคล้องจอง และเพื่อศึกษาพฤติกรรมทางการพูดของเด็กปฐมวัยด้านทักษะทางการพูด ด้านการเข้าใจความหมาย และด้านการใช้ภาษาพูดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการหลังจากได้รับการจัดกิจกรรมคำคล้องจองกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเด็กนักเรียนชาย-หญิง อายุระหว่าง 4-5 ปี ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนสาธิต อนุบาลละอออุทิศ สังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต จังหวัดกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสังเกตพฤติกรรมทางการพูดของเด็กปฐมวัย แผนการจัดกิจกรรมคำคล้องจอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ t-test แบบ Dependent ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมคำคล้องจองมีพฤติกรรมทางการพูดหลังการจัดกิจกรรมสูงขึ้นกว่าก่อนการจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมคำคล้องจองมีพฤติกรรมการพูดด้านทักษะทางการพูด ด้านการเข้าใจความหมาย และด้านการใช้ภาษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การอ่านบทร้อยกรอง การท่องคำกลอน และเพลงสำหรับเด็กปฐมวัย เป็นการใช่วิธีสัมผัสสระ และสัมผัสอักษรที่มีความไพเราะ ทั้งท่วงทำนอง ลีลา และจังหวะ ที่ทำให้เด็กเกิดความเพลิดเพลิน มีความสุขสนุกสนานในการท่องคำกลอน การร้องเพลง และการฟังเพลง แล้วยังช่วยพัฒนาภาษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพูดของเด็ก ซึ่งการศึกษาที่เกี่ยวกับการศึกษา ผลการจัดกิจกรรม คำคล้องจอง นอกจากนี้นักกลุ่มตัวอย่างในระดับปฐมวัยนั้น ปัจจุบันยังมีการศึกษาเรื่องนี้น้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยเรื่องคำคล้องจองสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการท่องคำคล้องจองในปฐมวัยมาก เนื่องจากเห็นว่าการใช้ภาษาง่ายๆ ท่องคำซ้ำๆ บ่อยๆ เพื่อให้เด็กจดจำได้ง่าย รวมทั้งเป็นการส่งเสริม เด็กปฐมวัยให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และอนุรักษ์ไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของภาษาไทยที่เป็นภาษาประจำชาติ แล้วยังได้มีพัฒนาการทางการพูดสูงขึ้นด้วย